bilim ve sosyalizm yayınları
28

PORTEKİZ DEVRİMİ

GİL GREEN

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI / PORTEKİZ DEVRİMİ / GİL GREEN

PORTEKİZ DEVRİMİ

Gil Green'in **Portugal's Revolution** (International Publishers. New York 1976) adlı bu yapıtı, Yusuf Yoğurtçu tarafından dilimize çevrildi ve "Portekiz Devrimi" adıyla Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 28. kitabı olarak yayınlandı.

Birinci Baskı:
Nisan 1978

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
Ataç Sokak, No. 36/2
Yenişehir - Ankara
Tel : 17 03 27

PORTEKİZ DEVRİMİ

yazan:
Gil GREEN

çeviren:
Yusuf YOGURTÇU

İÇİNDEKİLER

25 Nisan 9
İki Kişinin Gördüğü Gibi 15
Hangi Yol? 20
Sınıf Çatışması 29
Karşı-devrim 34
Soares Sağa Dönüyor 40
Seçimler 50
Komünist Partisi 60
Çiftçiler 66
"Republica"nın Garip Durumu 70
"Renascenca" ve Kilise 76
Sol ve Sahte-sol Kuruluşlar 81
Komünist Farklılıklar 87
Portekiz ve Amerika Birleşik Devletleri 93
Angola 100
Portekiz Nereye Gidiyor? 104

1.
25 NİSAN

Grândola, halkın başta geldiği
Kardeş insanların yanık kenti
Her köşede bir arkadaş
Her yüzde eşitlik

25 NİSAN 1974'ÜN erken saatlerinde Lizbon Radyosundan duyulan bu devrimci şarkının sözleri, askerî ayaklanmanın başladığının bir işaretiydi. Subaylar sessizce ve hızlı bir biçimde birliklerini toparlayıp ülkedeki bütün önemli idarî, askerî merkezlerin ve haberleşme merkezlerinin kumandasını ellerine geçirdiler.

Zamanlama ve koordinasyon tamdı; askerî güçler duruma hakimdi; ortalıkta hiçbir direniş yoktu. Kırksekiz yıllık amansız bir faşist diktatörlük kansız bir darbeyle sona eriyordu. Portekiz'e bahar gelmişti.

Birkaç saat sonra, henüz şafak sökerken, devrimci cunta radyodan ilk bildirisini yayınlıyordu:

Mevcut siyasal sistemin, 13 yıllık bir denizaşırı savaşımdan sonra bile, barışa yönelik bir denizaşırı politikayı gerçekleştiremediğini gözönünde bulunduran...

Kurumları arındırma ve iktidar yolsuzluklarını ortadan kaldırma gereğini gözönünde bulunduran...

Ordunun ulusuna olan görevini gözönünde bulunduran...

Silahlı Kuvvetler Hareketi... ulusal kurtuluş programını tamamlama ve Portekiz halkının sarsılmış bulunan medenî özgürlüklerini yeniden kurma vaadini ulusuna açıklar.

Bu bildiri hayallerden uzak oluşu, coşkusuz tonu ve rejime karşı hoşnutsuzlukları açıkça gözardı edişiyle dikkat çekicidir. Halkı ayaklandırma ve ateşleme adına hiçbir çaba yoktur. Cinayetlerle, işkencelerle, uzun süreli hapislerle ve korkunç zulümlerle dolu, elli yıllık amansız baskı devrinden hiçbir yakınma yoktur. "Faşizm" sözcüğüne hiç yer verilmemiştir. "Mevcut siyasal sistem" bir "barışa yönelik denizaşırı politika" izleyemediği için hafifften eleştirilmektedir. "İktidar yolsuzlukları"na, ulusal kurtuluşun bir program çerçevesinde sürdürülmesi ve medenî özgürlüklerin yeniden kurulması vaadine değinilmektedir. Hepsi bu kadar. Halk ayaklanmaya ve faşizmin kalıntılarını temizlemek için yardıma çağrılmamıştır. Gerçekte askerî makamların ayrı çağrılarıyla halk, sakin olmaya, işyerlerini ve dükkanlarını kapalı tutmaya, evlerinden çıkmamaya ve ilerdeki uyarıları beklemeye zorunlu tutulmuştur.

Bu yumuşak, sakin ton Silahlı Kuvvetler Hareketinin o zamanki durumunu yansıtıyordu. Bu, iki eğilim arasındaki —birisi geniş bir devrimci ayaklanmanın gerekliliği ve bunun önkoşulu olarak da Marcello Caetano rejiminin yıkılması eğilimi, öteki bu yıkımı hem bir başlangıç hem de bir son o-

larak değerlendiren eğilim arasındaki— uzlaşmayı gösteriyordu. Sonuncu eğilim işlerin "fazla ileri gitmesini" istemiyordu, ve bu, devrilen hükümet güçleri tarafında benzer bir biçimde yansıtılıyordu. Bu eğilim, Caetano'nun iktidarı teslim ediş tarzında da görülebilir.

Caetano, iç güvenlikten sorumlu bir askerî birlik olan Cumhuriyet Muhafızlarının kışlalarına sığındı. 26 Nisan tarihli *New York Times* olayı şöyle açıklıyor:

Başbakan Caetano, "hükümetin sokağa düşürülmemesi için" iktidarın General Spinola'ya devredilmesi isteğini, Enformasyon Bakanlığının iki görevlisi aracılığıyla General Spinola'ya iletmiştir.

General de yine bu aracılarla gönderdiği yanıtta, ayaklanan subaylardan emir alması gerektiğini bildirmiştir. Belirtildiğine göre, General, "Bu hareketin lideri değilim. Hükümete karşı hareket etmedim. Makul bir çözüm bulunması isteniyorsa isyancılarla konuşarak yardımda bulunabilirim" demiştir.

General, daha sonra isyancılarla görüşmeler yapmış ve onlardan Başbakanla görüşmek üzere yetki almıştır... Başbakanla yapılan görüşmenin saygınlık içinde geçtiği söylenmekte, görgü tanıkları Başbakan Caetano'nun sakin ve hatta şakacı göründüğünü bildirmektedirler. Caetano teslim olmayı kabul etmiştir.

Böylece "hükümetin sokağa düşürülmemesi için" faşist diktatörün iktidarı kime devredeceğini kendisinin kararlaştırmasına izin verildi. Ve bu şeref için seçtiği adam ne ayaklanma hareketinin lideriydi ne de hükümete karşı hareket edenlerden biriydi. Eğer Caetano'nun sakin ve hatta şakacı göründüğü doğruysa bunun bir nedeni vardı. Kendisinin ve arkadaşlarının güvenliği sağlanmıştı. Caetano'nun bu tutumu, uygarca ve yolu-yordamınca yeni yerlerine getirilmiş baylar arasında yanlış anla-

şılmış da olabilirdi.

General Spinola'yı seçerken Başbakan Caetano, adamını biliyordu. General Antonio de Spinola tam bir askerdi. Portekiz Ginesi'nde askerî valilik yapmış ve halkın sonradan öğrendiği gibi, Portekiz Ginesi ve Yeşil Burun Adalarının ulusal bağımsızlık hareketindeki büyük lideri Amilcar Cabral'ın katledilmesi olayına doğrudan karışmıştı. Aynı zamanda Champalimaud tröstünün denettiği bir çelik şirketinin yöneticiler kurulu üyesiydi. Kısa bir süre öncesine dek General Francisco da Costa Gomez'in kurmay başkanlığını yaptığı Birleşik Savunma'nın başkan yardımcılığında bulunuyordu.

Askerî darbeden yedi hafta önce, Spinola, kamuoyu önünde Caetano ile sömürge politikası üzerinde açıkça anlaşmazlığa girdi. Anlaşmazlık Spinola tarafından yazılan *Portekiz ve Geleceği* adlı kitabın yayınlanmasıyla başladı. Bu kitapta Angola, Mozambik ve Portekiz Ginesi halklarına karşı sürdürülen savaşın askerî yollarla kazanılamıyacağı açıklanıyordu. Spinola, kitabında, savaşın ulusal şeref ve birlik açısından sürdürülmesi gerektiğini düşünenler ve "tarihin rüzgârları"nın bağımsızlığı kaçınılmaz duruma getirdiğini savunanlar arasındaki tartışmayı yeriyor, bunu "verimsiz" bir tartışma olarak niteliyordu.

O, "dogmatik" aşırılıklar olarak nitelediği bu savlara karşıçıkmaktadır. Kendisi üç olası yol görmektedir: "sınırlı bir yol" olarak düşündüğü teslimiyet politikası; şiddeti artıracağına inandığı bir yol olarak daha sert baskı yolu; ve geçerli olabileceğini düşündüğü bir "liberalleştirme" politikası. Liberalleştirmenin tehlikeleri olduğunu kabul ediyor, ama "güvenilir ve sağlam otorite tarafından düzenli ola-

rak geliştirildiği" takdirde de geçerli olabileceğini düşünüyor. Bunun anlamı "Avrupalı halkın, orada mülkü olan ve orada yaşamlarını ve düşlerini gerçekleştiren Avrupalı halkın, durumunun korunması" gerektiğidir. Portekizlilerin Afrikalılarla üst düzeyde bir ulusal yaşamda bazı şeyleri paylaşacak ve bölgesel düzeyde daha geniş ölçüde söz sahibi olacak biçimde bütünleşmelerini tasarlıyor.

Başka bir deyişle, Spinola, Portekiz'in varlığını daha iyi sürdürebilmesi için sömürge imparatorluğunun gölgesinden çıkmasını istemektedir. Ona göre, Afrikalı siyah aydınların bir kesimine ve mülk sahibi gruplara hükümette yer verilmesi vaadiyle oluşturulacak bilinçli bir rüşvet politikasıyla gerilla savaşını sona erdirmek ve emperyalist ekonomik holdinglere el sürülmemesini sağlamak mümkün olabilecektir.

Spinola'nın kitabının çıkışı taşkınlık yarattı. Taşkınlık, savunma kurmay başkanı General Costa Gomez'in kitabı gördüğü ve desteklediği öğrenilince daha da şiddetlendi. General Costa Gomez, Spinola'ya gönderdiği gizli bir muhtıra ile sorunun çözümünde bir orta yol gösterdiği için kitabı övmüştü.

Kitabın çıkışından üç hafta sonra, 15 Martta, Başbakan Ceatano sömürge politikası üzerindeki tartışmaya ve silahlı kuvvetlerdeki gelişen isyan ortamına karşıdurmak için harekete geçti. General Costa Gomez ve Spinola'yı itaatsizlik nedeniyle bütün askerî görevlerinden uzaklaştırdı. Angola'daki kumandan ve önceki Savunma Bakanı General Joaquim da Luz Cunha Genel Kurmay Başkanlığına getirildi. General Da Luz Cunha katı bir aşırı sağcı olarak biliniyordu. Sorumluluğunun orduyu bütün

itaatsizliklerden arındırmak olduğu açıktı.

Spinola'nın kitabı ve rejimin bu kitaba karşı şiddetli tepkisi, ensonu 25 Nisan sabahının erken saatlerinde patlayacak fırtınaya katkıda bulunan ve buna neden olan önemli rüzgârlardı. Bu, "hükümete karşı hareket etmediğini" söyleyen Spinola'nın bütün bu olaylar içinde nasıl önemli bir etken haline geldiğini açıkça göstermektedir. Bu, aynı zamanda, Caetano'nun kaybettiği iktidarı devredeceği adam olarak neden Spinola'yı seçtiğini ve bunun Silahlı Kuvvetler Hareketi tarafından neden kabul edilebilir olduğunu da açıklamaktadır.

Spinola'nın kitabı ve daha sonra Caetano tarafından görevlerinden uzaklaştırılması onu gözde bir halk kahramanı yaptı. Bu yüzden de Silahlı Kuvvetler Hareketi Devrimci Konseyinin ona Cumhuriyetin Geçici Başkanı ünvanını vermesi şaşırtıcı değildir.

2.
İKİ KİŞİNİN GÖRDÜĞÜ GİBİ

"25 NİSAN olaylarını nasıl yaşadınız?" diye sordum iki Portekizli arkadaşa. Öğle yemeğimizi yemiş, birtürlü gelmeyen kahvelerimizi bekliyorduk. Portekizde kahve ve yemeğin aynı masada pek az göründüğünü henüz öğrenmemiştik. Yemek yemek isteyen lokantaya, kahve içmek isteyen de kahveye gidiyordu.

Domingo Lopez 25 yaşında. Omuzlarına düşen kapkara saçları, uçları kıvrık bir bıyığı, kara gözleri, yakışıklı aydın bir çehresi ve güleç bir yüzü var. İngilizce konuşuyor.

Domingo, Lizbon Üniversitesi Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisiydi. Aynı zamanda öğrenci hareketinin bir lideri ve Portekiz Komünist Partisinin üyesiydi. Partiye 1970'te girmişti.

24 Nisan gecesi öğrenci liderlerinin küçük bir gizli toplantısına katılmıştı. Toplantı geceyarısına dek sürmüştü. Yorgundu ve eve gider gitmez uyu-

muştu. Sabaha karşı saat 4'te sokak kapısının vurulmasıyla uyandı.

Kim olabilirdi? Hiç kimseyi beklemiyordu. Polis miydi acaba? Eğer öyleyse, kendisi için ne biliyorlardı? Yalnızca bir ağız arama işi miydi? Yoksa amaç tedirgin etmek miydi? Bir başkasını bu işe bulaştırabilecek herhangi bir şeyi var mıydı? Bu düşünceler hızla kafasından geçerken, ısrarlı kapı vuruşunda alışık olmadığı bir şey dikkatini çekti: Aceleci bir havası vardı ve sanki "çabuk, çabuk, sana söyleyeceklerim var" der gibiydi. Polisin komşuları uyandırmamaya çalıştığını, gece karanlığında baskınlarını görecek kimse olmamasına dikkat ettiğini de biliyordu. Pencerenin köşesinden dışarıya bir göz attı. Büyük bir rahatlık duydu, çünkü gelen henüz birkaç saat önce birlikte olduğu bir yoldaştı.

Yoldaşı ona uyuyamadığı için radyoyu açtığını ve bir Silahlı Kuvvetler Hareketinin Caetano diktatörlüğünü yıktığına ilişkin bir haber duyduğunu söyledi. Domingo da radyosunu açtı ve haberin doğru olduğunu öğrendi.

İlk tepki kuşku duymak oldu. Bu, gerçek olabilir miydi? Eğer öyleyse bunun anlamı neydi? Bu, acaba diktatörlük içinde halkın gözünde saygınlık kazanmak amacıyla yapılmış bir darbe miydi? Ama doğru da olabilirdi. Silahlı kuvvetler içindeki bir hareketten haberleri vardı. Erler ve subaylar arasında yoğun bir savaş aleyhtarlığı olduğunu biliyorlardı. Komünistlerin bu hareketin dışında kalmadıklarını, orduya girip savaş ve diktatörlüğe karşı bilinçli olarak çalıştıklarını da biliyorlardı. Ve başarılı bir demokratik devrimin yalnızca silahlı kuvvetler tarafından değil, halkla birlikte yürütüle-

bileccğini vurgulayan parti raporlarını ve kararlarını da biliyorlardı.

Ama ya halk? Emirlere uyacaklar ve evlerinden dışarı çıkmayacaklar mıydı? Ne yapacaklardı? Bunları tartışırlarken kapı bir daha vuruldu. Gelen, bir yerel parti komitesinden genç bir kadındı. Darbenin gerçek olduğunu, partinin bunu bildiğini söyledi. Ama bu, yalnızca ordu hareketi olarak kalmamalıydı. Halk sokaklara dökülmeye ve devrime sahip çıkmaya zorlanmalıydı. Silahlı kuvvetlerle bir dayanışma göstermek ve aynı zamanda devrimin gerçekten bir demokratik halk devrimi olması için halkı ayaklandırmak gerekliydi. Ancak böylece faşizm temelden yokedilebilirdi.

Sonra Domingo güzel sözlerle, halkı sokaklara dökülüp silahlı kuvvetlerle olan anti-faşist birliğini ilân etmesi için teşvik etmeye başladı. Kentin ana meydanına geldiğinde, bayrak ve pankartlarla yüzlerce insan orada toplanmışlardı bile.

Öteki Portekizli arkadaşımız Francisco Aleixo buna benzer, ama daha az çarpıcı bir deneyime sahipti. Alex —kendisine böyle deriz— Oporto'nun 30 kilometre güneyinde, 20 bin nüfuslu Ovar adlı küçük bir kentte yaşamaktadır. İri, nasırlı elleri, adaleli kolları ve omuzlarıyla sağlam yapılı, sakin güler yüzlü ve alçakgönüllü altmışını geçkin bir işçiydi. Alex 16 yaşında genç bir denizciyken Portekiz'den Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmişti. Brooklyn'de yaşadı, doklarda ve fabrikalarda işçilik yaptı. Kentini ve ailesini düzenli olarak ziyaret ediyordu; bu ziyaretlerinin birinden Amerika'ya yanında karısıyla döndü. Emekliliğinden sonra yaşamlarını sürdürebilmek için Ovar'a dönmeye karar verdiler. Bu 1972'de oldu.

Alex ve karısı Margarita, Ovar'a döndüklerinde, yeraltı hareketiyle ilişki kurmaya çalıştılar. Alex akrabalarının anti-faşist olduklarını biliyordu, ama hiçbirisi ona bu ilişki üzerine bilgi vermedi. Uzun yıllar Portekiz'den uzak kalmış —özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nden, nefret edilen CIA'lı bir ülkeden gelmiş— birisiyle ilişki kurmak istemiyorlardı. Ama Alex 25 Nisan gecesi sokağa çıktığında yeğenlerinden birisini Portekiz Komünist Partisinin bayrağını taşırken gördü. Sonra bu yeğeninin partinin bir yerel örgütünün lideri olduğunu öğrendi. Alex, Ovar'daki parti örgütünün şimdi 1200 kadar üyesi olduğunu, bunların hemen hepsinin genç ve kendisinin de "yaşlı" olduğunu gururla anlattı bize.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki arkadaşlarının yeni Portekiz'de neler olup bittiğini sabırsızlıkla öğrenmek istediklerini anlayınca, Alex düzenli olarak New York'taki arkadaşlarına paketler halinde Portekiz gazeteleri göndermeye başladı. Biraz İspanyolca bilgimle Portekizceyi sökmekte güçlük çekmedim ve olayları yeterince izlemeye başladım. Alex'i ve karısını Portekiz yolculuğuma katılmaları için bir mektupla çağırmıştım. Otele vardığımız sabah Alex de gelip bizi buldu, ama Margarita topuğunu incittiği için gelememişti. Alex bizimle iki gün kaldı.

Neler olup bittiğine ilişkin ilk bilgileri, özellikle kendi bölgesinde olup bitenleri ondan öğrendik. Amerika'dan ayrıldığımız sırada, gazeteler Komünist Partisi merkezlerinin kalabalık gruplarca yakılıp yıkıldığına ilişkin masallarla doluydu. Bazı arkadaşlarımız böyle bir zamanda Portekiz'e gitmemizin çılgınlık olduğunu düşünüyorlardı.

Sanki faşizm üstün gelmiş ve iç savaş patlak vermiş gibi tehlikeli bir hava estiriliyordu.

Lizbon'daki ilk sabahımızda Alex, durumun gördüğü kadarıyla güven verici ve aynı zamanda —bizim de duyduğumuz kadarıyla— biraz da iyimser olduğunu anlattı. Evet, gerçi devrim bazı engellemelerle karşılaştı, ama bu bekleniyordu, dedi. Bu her devrimde olur. Ama devrimi sürdüren etkenler sürekli olduğu zaman engellemeler geçicidir.

Portekiz yolculuğumuz bitmeden önce, ona neyin bu büyük güvenlik duygusunu verdiğini daha iyi anladık.

3.
HANGİ YOL?

FAŞİST diktatörlüğün yıkılmasını halk sevinçle karşıladı. Bu devrimin olgunlaştığını gösteriyordu. Darbe gecesinin sonunda hava birden değişmişti. Herkes solcu kesildi. Sanki hiç kimse faşist rejimi desteklememişti. Sanki hiç kimse bu rejimin celladı, gardiyanı, polisi, politikacısı, paralı dalkavuğu ya da sıradan izleyicisi olmamıştı. Şimdi herkes bir devrimciydi ya da öyle görünüyordu. Ama kalabalığın bukalemun gibi değişen renklerinin, renk cümbüşünün altındaki temel sınıf ve sosyal ayrılıklar varlığını sürdürüyordu. Genel olarak ortalıkta şu sorular dolaşıyordu: Ülke hangi yolu seçecekti? Temel devrimci değişmeye giden gerçek yol hangisiydi?

Sömürge politikasındaki farklılıklar iyice suyüzüne çıkmıştı. Şimdi herkes devrim adına konuşuyor, sömürgelere bağımsızlık verilmesinden yana görünüyordu. Ama bazılarının bağımsızlıktan anladığı şey köleleştirmekten farklı bir şey değildi.

Yeni başkan Spinola denizaşırı savaşa son vermek istiyordu. Ama bunu bağımsızlığa giden bir anlaşmayla değil, başka bir yoldan istiyordu. O, batı kapitalizminin geniş ekonomik çıkarlarını koruyacak ve bağımsızlığı belirsiz bir süre geciktirecek yeni-sömürgecilik biçimini istiyordu. Ve, kendi yüksek yerinin sağladığı gücü bu görüşü gerçekleştirmek için kullandı. Ama çoğu işçiler, köylüler ve orta sınıf halk —ki oğulları kendilerinin olmayan bir savaşta yıllar yılı savaşmışlar ve ölmüşlerdir— ve özellikle çarpışan ve ölen askerler için böylesine bir çözüm değil, kendi yazgılarını belirleme konusunda verilen belirsiz bir söz değil, acil ve kayıtsız şartsız bağımsızlık getirecek bir çözüm olmalıydı.

Bu elbette Angola, Mozambik, Portekiz Ginesi ve öteki sömürge halklarının isteğiydi. Kahramanca kurtuluş savaşlarının faşist rejimin sonunu getiren krizin şiddetlenmesinde büyük rol oynadığını bilen bu halklar, istedikleri tam ve kayıtsız şartsız bağımsızlıktan daha azı için kandırılamazdılar. "Siyah Portekizli olmak için çarpışmıyoruz" diye açıklama yaptı Mozambik Kurtuluş Cephesi. "Biz, Portekiz halkına ve öteki halklara saygısızlık göstermeden kendimizi Mozambikli olarak kabul ettirmek için çarpışıyoruz." Bu, aynı zamanda öteki sömürgelerin de sağlam, açık ve görkemli karşıduruşlarıydı.

Sömürge politikası tek tartışma konusu değildi. Halk pek fazla gereksinim duyduğu daha iyi bir yaşam istiyordu. Bilindiği gibi faşizm yalnızca kişisel diktatörlüklerin gereksinimlerini karşılayan belli bir yönetim biçimi değldir. Faşizm, demokratik özgürlüklerin halkın aşırı derecede sömürülmesini engellediği zaman, büyük sermaye çevrelerinin çı-

karlarının zoruyla oluşan bir yönetim biçimidir. Bu çevreler daha sonra halkın direnişini vahşice kıracak bir hükümet biçimi seçerler. İşte faşizm budur ve Portekiz halkının elli yıldır taşıdığı ağır boyunduruk budur.

Portekiz, İndiana eyaleti büyüklüğünde küçük bir ülkedir. İberik yarımadasının güneybatı uzantısındadır. Kuzeyinde ve doğusunda İspanya yer alır. Batı ve güney kıyıları Atlantiğin hırçın dalgalarında yıkanır. 750 kilometreyi aşkın kıyı şeridiyle okyanus, Portekiz'in dünyaya açılan penceresidir.

Portekiz denizcileri ve kâşifleri ta 14. yüzyılın başından beri yolgöstericidirler. Bartholomew Diaz Ümit Burnu'nu dönerek Hindistan'a giden deniz yolunu açan ilk insandır. Vasco da Gama deniz yoluyla Hindistan'a varan ilk denizcidir. Pedro Alvares Cabral, Brezilya'ya ayak basarak buraya krallık adına el koydu. Ferdinand Magellan, kendi adıyla anılan boğaz yoluyla Atlantikten Pasifik Okyanusuna geçti, gemilerinden birisinin dünya çevresindeki ilk yolculuğu tamamlamasıyla da dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtladı.

Portekiz 500 yılı aşkın bir süredir sömürgeci bir güçtü. Daha Caetano'nun devrildiği çok yakın bir zamanda bile Portekiz'in denizaşırı toprakları kendisinden 23 kat fazlaydı. Mozambik zengin petrol, kömür ve tarımsal ürünleri ile Texas büyüklüğündedir. Angola, petrolü, elması, demir madeni, bakırı, manganezi, altını, kömürü, kükürt ve kahvesiyle Texas'tan iki kat, Portekiz'den de 14 kat büyüktür.

Denizaşırı imparatorluk yalnızca Portekiz için bir nimet değildi. Biravuç aşırı zengin, asalak aileler bu imparatorluktan devasa ölçüde yararlanıyor-

lardı. Sayısı 35 dolayında olduğu sanılan bu ailelerin Portekiz'in geri kalan 8,5 milyon insanının toplamından daha çok zengin olduğu söylenir. Sömürgeler, aynı zamanda, Portekiz'in "fazla" nüfusunun göç edebileceği, kendi ana dillerini konuşmayı sürdürebileceği ve ırksal olarak kendilerini yönetici beyaz azınlığın bir parçası hissedebileceği yerlerdi.

Ama gittikçe büyüyen bir yük bindi Portekiz halkının sırtına. Çok uzaklardaki o geniş bölgelerin denetilmesi, baskı altında tutulması ve yönetilmesi için gerekli insan gücünü ve araçları bulmak zorunda kaldılar. Caetano'nun devrilmesinden önceki on yıl boyunca gerilla savaşları doruğuna ulaşırken sömürge halkları sürekli olarak istilaya ve yabancı baskıya karşı direniyorlar, her türlü yoldan çarpışıyorlardı. Portekiz öteki Avrupa ülkelerinin "kendi" sömürgelerinden bir şeyler koparma çabalarını da önlemek zorundaydı. Ama yine de o zamanlar yeterli derecede gelişmiş bir ekonomik ve teknolojik altyapı, gerekli anapara kaynakları olmaması yüzünden Portekiz, sömürgelerinin büyük kapitalist-emperyalist güçlerin dev tekellerince daha büyük ekonomik sömürü altına alınmasına "izin" vermek zorundaydı.

Örneğin Gulf Oil, Angola'daki en büyük Amerikan holdingiydi ve günde 145.000 varil petrol çıkarmaktaydı. Ama bunun büyük bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri'ne, Japonya'ya ve Avrupa pazarlarına gönderiliyordu. Bu petrolün ancak yüzde-sekizi Portekiz'e geliyordu. Oysa Portekiz gereksinimi olan petrolü dışardan ve çok fazla ücret karşılığında ithal ediyordu.

İmparatorluğun yağmasının Portekiz halkına

gitmediğinin çarpıcı kanıtı ülkenin ve halkın çoğunun içinde bulunduğu koşullarda görülebilir. Portekiz hem sanayi hem de tarım alanında Avrupa'nın en az gelişmiş ülkesidir. Avrupa'nın kişi başına geliri en düşük, çocuk ölüm oranı en yüksek, yaşam düzeyi en düşük ve okuma-yazma bilmeyenlerin oranı en yüksek ülkesidir. Çocuk ölüm oranı İsveç'ten 4 kat, İtalya'dan yüzde 40 daha yüksektir. Nüfusun yüzde 33-35'inin hiç okuma-yazması yoktur, yüzde 60-70'i ise biraz okuma yazma bilmektedir. Okumaları kıttır. Basılı bir kağıdı çok zor okuyup anlayabilmektedirler.

Nüfusun yüzde 40'ı toprakta çalışır. Ama Portekiz tarımı geri bir tarımdır, kendi halkını bile doyuramamaktadır. Gerekli tahılın büyük kısmı dışardan ithal edilmek zorundadır. Portekiz'in dönüm başına ürettiği buğday aynı doğal koşullardaki öteki Avrupa ülkelerinin ürettiğinin yarısı kadardır. 800 bin dolayındaki tarım işçisinin ve kiracı köylünün bir karış toprağı bile yoktu. Üstelik 2.600 büyük çiftlik, öteki 780.000 küçük toprak işletmesinin toplamından daha geniş toprağı içine almaktaydı. Başka bir deyişle, toprak sahiplerinin yüzde-üçü, geri kalan yüzde 97'sinden daha fazla toprağı ellerinde tutmaktaydılar. Bu büyük işletmelerin çoğu dış ülkelerdeki düklere ve baronlara aitti, ya da bankaların, sigorta şirketlerinin ve anonim şirketlerin ellerindeydi, büyük bir kısmı da işlenmiyordu.

Portekiz ekonomisi bir açıdan geri, bir açıdan da gelişmiş bir ekonomiydi. Geri bir ekonomiydi, çünkü işgücünün ancak yüzde 23'ü sanayide çalışıyordu, ve bütün işyerlerinin yüzde 90'ı on kişiden daha az insan çalıştırıyordu; gelişmiş bir ekonomiy-

di, çünkü büyük bir sermaye birikimi vardı. Biravuç güçlü tekel grubu ülke zenginliğinin beşte-dördünü denetimi altında bulunduruyordu. Çoğunlukla evlilik bağları ve mali bağlarla içiçe girmiş Melos, Champalimaud ve Espirito Santos aileleri, ekonomik yaşama tamamen egemendiler. Yalnızca Melo sülâlesi, —sonradan millileştirilen— CUF firması ve katılışları yoluyla, içlerinde bir büyük banka ve en büyük üç sigorta şirketi de bulunan, tam 250 firmayı denetim altında bulunduruyordu. Champalimaud yerli ve yabancı 150 firmanın denetimini ele geçirmişti. Ve küçük işletmelerin birçoğu da müteahhitlik, banka kredisi denetimi, hammadde ve enerji yoluyla büyük tekellerin denetimi altındaydı. Portekiz Komünist Partisi Genel Sekreteri Alvaro Cunhal'ın 1974 Ekimindeki parti kongresinde, ekonomik gücün hâlâ büyük toprak sahiplerinin ve tekellerin elinde bulunduğunu söylemesinin nedeni budur. Cunhal, bu durum böyle süremez demişti. "ya tekeller ve büyük toprak sahipleri politik gücü yeniden kazanacak ve diktatörlüğü onaracaklar, ya da devrim demokratik bir Portekiz'in kurulması yararına onların iktidarına son verecek".

Hem geri kalmışlığın hem de tekelci denetimin bir sonucu olarak, işçiler amansızca sömürülüyorlardı. 25 Nisan sonrası dönemde, ülke tarihinde ilk kez gerçekleşen asgari ücret yasası, ücretleri yüzde 50-70 arasında yükseltti. Asgari ücret yaklaşık ayda 150 dolardır. Portekiz evlerinin ancak yüzde 40'ı su şebekesinden ve kent evlerinin ancak yüzde 17'si kanalizasyon sisteminden yararlanmaktadır.

Lizbon'da başlayıp Caldas da Rinha, Nazarè Alcabaca, Leiria, Coimbra, Oporto, Braga, Ponta de Linea, Ponte de Barca, Viana de Costelo, Ofir, Viseu

ve Santarem'e uğradıktan sonra tekrar Lizbon'a dönüşle sona eren Portekiz gezisi süresince her yerde çocukların geniş ölçüde çalıştırılmakta olduğunu hayretle gördük. 11-12 yaşlarındaki otel garsonlarının ve komilerinin çalıştığı otellerde kaldık. Oportodaki bir otelin garsonu 10 yaşında bir çocuktu. Çocuklar mağazalarda ve fabrikalarda da çalıştırılıyorlar. Oporto'nun kenar mahallelerinde, bir zamanlar Caetano'nun şimdi İngiltere'ye kaçmış bir yakınına ait olan Secco maden işletmesini gezdik. Bu kuruluşa şimdi işçileri tarafından el konmuş ve kooperatif bir işletme olarak çalıştırılıyor. İşçiler bize "millileştirilmesi için hükümete başvurduk, ama henüz hükümet buna hazır değilmiş" dediler. İşletmeye girdiğimizde 13-15 yaşları arasında 30-40 çocuk gördük. Genellikle daha yaşlı bir işçinin denetiminde makine ve tezgahlarda çalışıyorlardı. Ülkede eğitimi zorunlu kılan bir yasa olduğu halde, iş hayatına altılmadan önce, çok az çocuğun üç yıldan fazla okuyabildiğini söylediler. 13 yaşından sonra pek az çocuk okula gidebiliyor; ve iç bölgelerin birçoğunda "zorunlu eğitim"in anlamı, sözlük anlamından oldukça uzak bir anlam taşıyor.

Düşük ücretler, köylülerin yoksulluğu ve geniş ölçüdeki işsizlik beraberinde bir başka belayı daha getirmiştir. Son yıllarda 1,5-2 milyon dolayında Portekizli iş bulmak için öteki Batı Avrupa ülkelerine, özellikle Batı Almanya, Fransa ve İngiltere'ye göç etmişlerdir. Bunlar bir başka yere yerleşmek üzere giden göçmenler değildirler. Bunlar genellikle, bir başka ülkede daha yüksek ücretle çalışmak üzere ailelerini bırakıp giden babalar ve oğullardır; ve Portekiz vatandaşı olarak kalırlar. Kuzeyde, bütün

işi kadınların yaptığı ve yaşlı erkeklerle çocukların onlara yardım ettiği tarım işletmelerinden geçtik. Yabancı ülkelerdeki işçiler kazançlarının çoğunu evlerine göndermekte, tatillerde yurtlarına dönerek kazançlarından artırdıklarıyla ya eski çiftlik evlerini onarmakta, ya da her gelişlerinde yapacakları yeni bir evin temellerini yavaş yavaş yükseltmektedirler.

Portekiz toplumunun birçok alandaki sefaleti bir başka önemli etkene de bağlıdır. Portekiz, 16 milyon yabancı halkı baskı altında tutan bir sömürgeci güçtü, ama aynı zamanda, başkalarının nüfuzu altında bağımlı bir ülkeydi.

Silahlı Kuvvetler Hareketi Enformasyon Bülteni'nin bir sayısında (14 Ağustos 1975) oldukça önemli bir makale vardı: *"Ulusal Bağımsızlık Hangi Yolu İzlemeli?—Bazı Düşünceler."* Bu makale, Portekiz ekonomisinin dört ülkeye —Batı Almanya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'ya— bağımlı olduğunu açıklıyordu. Dış ticaretin yüzde 80'i bu dört ülkeyle, yüzde 12'si elinde kalan ilk sömürgelerle, yalnızca yüzde 1'i sosyalist ülkelerle ve yüzde 7'si de dünyanın öteki ülkeleriyle yapılıyordu.

Sorunun özü burada yatıyordu. Portekiz'in ihraç ettiği malların başında tahıl ve işlenmiş tarım ürünleri geliyordu: üzüm ve şarap, zeytinyağı, balık ve balık konservesi, mantar ve mantar ürünleri, yün ve tekstil gibi. En çok ithal ettikleri ise sanayi ürünleriydi: petrol, kömür, demir filizi, makineler, taşıtlar, uçaklar ve geliştirilmiş elektronik aygıtlar. Bu yüzden, ihraç ettikleri düşük fiyatlı, rekabet edilebilir ve mamul olmayan mallardı. Dışarıdan al-

dıkları ise yüksek tekel fiatlı ürünlerdi. Bu, ödemeler dengesini sürekli olarak büyük ölçüde sarsmıştır. 1971 yılında Portekiz'in ihracatı 1 milyar dolar, ithalatı ise 1.7 milyar dolardı. Aradaki açık iki yoldan kapatıldı: Batı Avrupa'daki göçmen işçilerin yolladığı paralar ve turizm. 1971 yılında Portekiz'i 3 milyondan fazla turist ziyaret etti.

Dışardan gelen bu dövizlerin artık suyunu çekmekte olduğunu da önemle belirtmek gerekir. Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa basınının yeni Portekiz'e karşı yönelttiği ürkütücü kampanya birçok yabancı turisti kaçırmıştır. Batı kapitalizmini saran ekonomik kriz yüzünden öteki ülkelerde çalışan Portekiz işçilerinin sayısı da gözle görülür derecede azalmıştır.

İşte bu ekonomik geri kalmışlık, tekelci denetim ve ekonomik bağımlılık nedenleridir ki, Portekiz Komünist Partisini, Portekiz Sosyalist Partisinin liderliğini yaptığı ve devrimi Batı Almanya'da, İskandinav ülkelerinde, İngiltere'de ya da başka ülkelerde olduğu gibi bir burjuva sosyal-demokrasisi düzeyinde tutma görüşüne karşıçıkmaya yöneltmiştir. Portekiz sanayisinin gelişimindeki düşük düzey, tarımının geri kalmışlığı, ekonomisinin özgül nitelikleri, kapitalist dünya pazarlarında karşılaştığı rekabet ve eşit olmayan mübadele sorunu, bütün bunlar, ancak baskıya dayanan bir hükümet rejimiyle gerçekleşebilecek olan işçilerin aşırı sömürülmesini gerektirir öğelerdi. Ve batı emperyalizmine ne kadar çok bağımlı olunursa, buna karşılık sömürü de o kadar büyük olmalıdır. Bu yüzden Portekiz şu iki yoldan birini seçmek zorundadır. Ya sosyalizme giden bir yol, ya da ülkeyi gerisin geri faşizme götürecek yol. Başka bir seçenek yoktur.

4.
SINIF ÇATIŞMASI

BAGIRTILAR, alkışlar bittikten, Portekiz kent ve kasabalarının caddelerindeki konfetiler ve solgun karanfiller süpürüldükten sonra, bir diktatörün devrilmesinin otomatik olarak halka yeni ve daha iyi bir yaşam sağlayamıyacağı gün gibi ortaya çıktı. Gösteriler kısa bir sürede sona erdi. Halk, hükümetin her kademesinin faşistlerden temizlenmesini ve halka karşı cinayet suçlularının hemen cezalandırılmasını istiyordu (daha sonra Spinola, Caetano ve onun siyasal eşkiya ve entrikacılar zümresinin ülkeden kıllarına dokunulmadan çıkarılmasına izin verince her yanı öfke ve taşkınlık kapladı). İşçiler kötü çalışma koşullarını protesto ederek ayaklandılar, geniş ölçüde sendikalar örgütlemeye başladılar, grev hakkı yasallaşmadan grevler patlak verdi. Topraksız köylüler ve tarım işçileri işledikleri toprakların kendilerine verilmesini ve bu topraklar üzerinde tarım reformu yapılmasını istemeye başladılar. Ve savaşa son verilmesi, sömürgelerin bağım-

sızlaştırılması için sürekli gösteriler yapmaya başladılar.

Portekiz işçi sınıfının 50 yıldır yüze çıkmayan bir sınıf bilinci ve savaşkanlığı olduğu hemen anlaşıldı. Bunu daha dün ancak birkaç gözlemci düşünebiliyordu. Olayların akışına işçi sınıfının kendi damgasını vurmaya kararlı olduğunda hiç kuşku yoktu.

29 Nisan günü, devrimden henüz dört gün sonra, *New York Times* Lizbon muhabirinden aldığı şu haberi yayınlıyordu:

Solcuların gövde gösterileri General Spinola'yı kaygılandırmış ve dün gazete sahiplerini ve parti liderlerini, ülkeyi anarşiden korumak için zora başvurabileceği yolunda uyarıda bulunmaya yöneltmiştir.

Bu uyarı, Alvaro Cunhal'ın 11 yıllık hapis ve 12 yıllık sürgünden sonra 30 Nisan'da Lizbon'a dönüşündeki —*New York Times*'in deyimiyle— "gürültülü-patırtılı" karşılamayı engelleyememiştir. Genç ordu subaylarınca zırhlı bir araçta taşınan komünist önder, topluma hitaben yaptığı konuşmada "50 yıllık sağcı diktatörlüğün devrilmesinden sonra, Portekiz yaşamındaki değişikliği hiçbir sahne böylesine çarpıcı bir biçimde açıklayamaz..." diyordu. Halkı Silahlı Kuvvetler Hareketi'yle birleşmeye ve Portekiz Ginesi, Angola, Mozambik ve öteki sömürgelere bağımsızlık temeli üzerinde savaşa son vermeye çağırıyordu. Böylece doğrudan doğruya Spinola'nın eşit eyaletler dediği Portekiz federasyonu amacıyla birleşiyordu.

1 Mayıs 1974 tarihsel bir gündü. Beş gün önce bir askerî ayaklanma olarak görülen hareket, 1 Mayıs'ta güçlü bir halk hareketine dönüşmüştü. 1 milyon nüfuslu kentte yaklaşık yarım milyon kişi iş-

lerini bırakıp dünya işçi bayramını kutlamak için sokağa döküldü. Kızıl bayraklar gururla açıldı, ve, "Birleşmiş bir halk asla yenilmez", "Yaşasın silahlı kuvvetler ve halkın birliği" gibi sloganlar atıldı. Ama aynı zamanda millileştirme, tarım reformu, Şili halkıyla ve sosyalist ülkelerle dayanışma için ve sosyalizm doğrultusunda devrimci bir demokrasi için de sloganlar atıldı.

İşçilerin bu bilinçli birlik ve güç gösterilerinin iki etkisi oldu: Silahlı Kuvvetler Hareketi içindeki temel bir devrimci değişme isteyenlerin durumunu güçlendirdi. Ama aynı zamanda, içlerinde liberal öğeler de bulunan yönetici sınıfı çileden çıkartarak devrimin kötü cinlerini Pandora'nın kutusuna, mümkünse kurnazlıkla, gerekirse zorla geri koymak üzere kararlar almaya yöneltti.

Yönetici sınıfın bu durumu geçmişteki Portekiz tarihinin bir yinelenişiydi. Portekiz, dinsel feodalizmin, gelenek ve göreneklerin en küçük reform atılımlarını önlediği ülkelerden biriydi —bunların içinde burjuva-demokratik atılımları da sayabiliriz. Yarı-feodal koşullar kır kesiminde ve büyük toprak sahipliği sisteminde kök salmıştı. Ülkenin iç kısımlarındaki katolik kilise düzeni cehaleti destekliyor, eğitimi engelliyor ve ilerici değişmeye ve reforma yönelik her harekete karşıçıkıyordu. Hem büyük toprak sahipleri, hem de tüccar kapitalistler ülkenin çağdaşlaştırılması ve sanayileştirilmesi için sömürgelerden haraç alma ve bu sömürgelerle yapılan ticarette kazanç sağlama yolunu seçiyorlardı. Büyük toprakları topraksız köylülere dağıtma ve işçilerin yaşam düzeylerini yükseltme yolundaki başarısızlık iç pazarın genişlemesini, buna bağlı olarak da kapitalizmin çok daha hızlı gelişmesini kös-

tekledi. Burjuva-demokratik reformlara girişildiğinde gönülsüz, güçsüz ve geç kalmış durumdaydılar. Ülkenin kıyı kentlerinden gelen destek iç kısımlardaki dinsel yarı-feodal gericiliğin temizlenmesiyle sağlanan destekten daha güçlüydü. Sonraları işçi sınıfı bilinçlenmeye ve bağımsız bir istem programı oluşturmaya başlayınca, reformlardan yana çıkması beklenen burjuvazinin bu kesimleri işçi sınıfının örgütlenmesine, politik savaşa girmesine ve onun üstünlük sağlamasına yolaçacak herhangi bir girişimden korkmaya başladılar.

1910'a dek Portekiz'de monarşi hüküm sürüyordu. Ancak Kral II. Manuel'in tahtı terketmesini izleyen iki yıllık kısa dönemde, yarım yüzyıllık bir kargaşalıktan ve siyasal krizlerden sonra bir cumhuriyet ilan edildi ve belli liberal reformlar yapıldı. 1911'de işçilere örgütlenme ve grev hakkı tanıyan demokratik bir yasa kabul edildi. Bunun sonucu yerli-yersiz grevler patlak verdi. Patronlar işçilere haklarını teslim edecekleri yerde otoriteleri zor kullanmaya çağırdılar, polis ve işçiler arasında her gün yinelenen şiddet olayları yaratmaya koyuldular. Sonunda, polisin Lizbon'daki sendika merkezini kuşatarak içerdeki yüzlerce kişiyi tutuklaması ve burayı mühürlemesiyle hareketin belkemiği de kırılmış oldu.

Daha sonraları benzer bir durum yeniden yaşandı. 1919 ve 1920 yıllarında demiryolu, maden, belediye, tramvay, deniz, basım ve elektrik işçilerinin yer aldığı bir grev dalgası her yanı kapladı. Bu sırada Portekiz'in güneyindeki büyük ovada yaşayan topraksız köylüler büyük toprakların parçalanarak kendilerine verilmesini istiyorlardı.

Bu sınıf savaşımıyla karşıkarşıya gelen hükü-

met hiçbir çözüm getiremedi. Böylece hükümet bunalımları birbirini izliyor ve ülke tam bir kargaşalığa terkedilyordu. Sadece 1920 yılı içinde tam dokuz hükümet değişmişti ve bunlardan biri 24 saat, biri de 6 gün ayakta kalabilmişti. O ayların Portekiz tarihi, kısa ömürlü kabineler ve bunların çarçabuk devrilmelerinden başka bir şey değildi. 1925 yılı içinde beş hükümet gelip gitmişti.

Ensonu, 28 Mayıs 1926'da General Gomes da Costa (başkan Costo Gomes ile karıştırmamak gerekir) liderliğindeki bir askerî darbe, tüm bu gidişe son verdi ve demokratik kuralların bütün görüntülerini ortadan kaldırdı. 1926 Temuzunda yönetimi ele alan General Carmona aynı yılın Kasım'ında başkan oldu. 1928'de Coimbra Üniversitesinde ekonomi profesörü olan Dr. Antonio De Oliviera Salazar'ı Maliye Bakanı yaptı. 1932'de Salazar başbakan oldu ve 29 Eylül 1968'de geçirdiği bir kriz sonucu felç oluncaya dek bu görevde kaldı, yerine Dr. Marcello Caetano geldi. "Başbakan" deyimi, 48 yıl boyunca diktatör için kullanılan bir deyim olmuştur.

Böylece, burjuva demokrasisinin ve liberal reformların tutunamaması üzerine Portekiz Komünist Partisi ortaya çıktı.

Büyük Alman dahisi Goethe'nin dediği gibi işçiler ya çekiç olacaklardı ya da örs.*

* Her zaman daha akıllı olmayı öğren
Talihin güçlü terazisindeki olgular
Ender olarak sessiz dururlar
Ya batmalı ya da çıkmalısın
Ya yönetecek ve kazanacaksın,
Ya da uşaklık edip kaybedeceksin
Ya çile çekmeyi ya da zaferi seç,
Ya örs ol ya da çekiç.

Johann Wolfgang von Goethe, 1749-1832

5.
KARŞI-DEVRİM

25 NİSAN 1974'TEN beri tekellerin, büyük toprak sahiplerinin ve para babalarının stratejisi, devrimci akışı olabildiğince çabuk ve etkin araçlarla durdurmak ve geri çevirmekti. Taktiklerinin genel çizgisi değişiyordu; bununla birlikte bunu iki döneme ayırmak mümkündür: birincisi 11 Mart 1975'e dek olan dönem, ikincisi de bunu izleyen dönem.

Karşı-devrim başlangıçta tüm umudunu hükümetteki adamına, yani geçici başkan Spinola'ya bağlamıştı. Spinola sömürgeler sorununda "liberal" bir yol tutmuş olmakla birlikte, yönetici sınıf onun imparatorluğa silahlarını bıraktırmak için geçici başkanlığa gelmiş olmadığını biliyordu. Kendisinin de üyesi bulunduğu ekonomiyi yöneten azınlığın gücüne ve yönetimine halktan gelecek herhangi bir tehdit karşısında onun her türlü liberalizmi hemen dağıtmaya hazır olduğunu da biliyordu.

Ancak demokratik gidişe dönmek pek kolay olmayacaktı. Ülke ortamı devrimci değişikliğe ve sos-

yalist bir yöne doğruydu. Bu nedenle bir karşı-devrim olanağı çıkıncaya dek akıntıya göre hareket etmek gerekiyordu. Böylece, Spinola'nın Geçici Hükümeti, Silahlı Kuvvetler Hareketi Devrim Konseyinin de desteğini sağlayarak, Sosyalistler ve Komünistler de içinde olmak üzere, bünyesine başlıca demokratik kuruluşlardan temsilciler aldı. Sosyalist lider Mario Soares dışişleri bakanlığına, Alvaro Cunhal ise sandalyesiz bir bakanlığa getirildiler. Hiçbir siyasal geçmişi olmayan Adelino de Palma Carlos adlı liberal bir hukuk profesörü başbakanlık görevine getirildi.

Spinola'nın ilk çabaları, Silahlı Kuvvetler Hareketini uyutarak onu politika sahnesinden sessizce uzaklaştırmayı amaçlıyordu. Kendisi de Devrim Konseyinin bir üyesi olduğu halde, silahlı kuvvetlerin gerçekleştirilen darbeden başka herhangi bir politik rolü olmadığı yolunda halkı ikna etmeye çalıştı. 25 Nisan ayaklamasına katılarak her şeyini riske atan genç bir ordu subayı, darbeden birkaç hafta sonra Spinola'nın ordu subaylarına hitaben yaptığı bir konuşmadan nasıl etkilendiğini anlattı. Spinola gerçekten de onlara "çocuklar büyük bir iş başardınız, ama şimdi artık kışlalarınıza dönün ve ülkenin yönetimi işini güvenle, biz tecrübeli ellere bırakın" demişti. İnandırıcı olamıyordu. Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin devrimci subayları, halk arasında devrimci ve sosyalist bilincin uyandırılması zorunluluğuna her zamankinden daha çok inanıyorlardı. Onların bu örgütlü çalışmaları "dinamikleştirme kampanyası" olarak adlandırıldı. Silahlı Kuvvetler Hareketi'ni sahneden silemeyen ve onun Devrim Konseyine karşı durumundan ve faaliyetlerinden sorumlu olan Spinola, kendisine Silahlı

Kuvvetler Hareketi'nin üstünde bir halk yetkisi sağlamaya çalıştı. Başbakan de Palma Carlos'un da yardımıyla alelacele başkanlık için bir halkoylaması manevrasına girişti. O bunun geçici başkanlık durumuna son vereceğine ve gereksinimi olan gücü kendisine kazandıracağına inanıyordu. Ama bu sersemce manevra geri tepti. Bunun kişisel güç kazanmak için yapılan bir zorlama olduğu açıktı. Ülke henüz seçimlere hazır değildi, serbest politika yaşamı daha yeni başlıyordu ve genel istek ilk seçimlerin seçim ortamının temel demokratik çerçevesini saptayacak bir Kurucu Meclis için yapılması yolundaydı.

Sonuçta, 1974 Temmuzunda, Başbakan Carlos istifaya zorlandı ve Spinola'nın onun yerine gösterdiği aday da Devrim Konseyince geri çevrildi. Devrim Konseyi, başbakanlığa, Devrim Konseyi üyelerinden ve birçoklarınca Silahlı Kuvvetler Hareketi ve 25 Nisan darbesinin aydın lideri olarak gösterilen Vasco Goncalves'i aday gösterdi.

Böylece, devrime karşı güç kazanma girişimi karşıtına dönüştü. Ülkedeki ve hükümetteki devrimci güçler zayıflayacaklarına daha da güç kazandılar. Vasco Goncalves, Palma Carlos ile Antonio Spinola'nın tam karşıtıydı. Kendisini devrime ve onun sosyalist amaçlarına adamış, alçakgönüllü bir insandı.

Spinola bu yenilgiyle, ve, sömürgelerin bağımsızlaştırılması, ulusallaştırma ve tarım reformlarının hükümetçe hızlandırılmasıyla karşılaşınca, zorla iktidara gelmek için bir kumar oynamayı kararlaştırdı. Hükümetin üstünden "sessiz çoğunluğa", "totaliter aşırılık" dediği şeye karşıçıkmaları için —Richard Nixon gibi— seslendi. Bu çoğunluğu Liz-

bon'a doğru yürüyüşe ve isteklerini zorla kabul ettirmeye çağırdı. Gösteri için kararlaştırılan gün 28 Eylül 1974 cumartesiydi.

Halk ve halk örgütleri bu manevrayı öğrenmekte gecikmediler, ve, gerekirse silahlarını da kullanmak üzere, bütün güçlerini devrimi korumak için birleştirdiler. Silahlı Kuvvetler Hareketi ile birlikte 100.000'den fazla insan yollara barikatlar kurdular, bütün yolları denetimleri altına aldılar ve Lizbon'a yaklaşmayı önlediler. Planlanan yığın hareketinden bir gece önce Spinola kendisine sadık olduğuna inandığı paraşütçüleri yardıma çağırdı. Aldığı yanıt olumsuz olunca oyunun bittiğini anladı. Eylemden vazgeçti ve Geçici Başkanlık görevinden istifa etti. Başbakan Vasco Gonsalves, Geçici Hükümet adına yaptığı konuşmada ulusa, karşı-devrimcilerin "ilk saldırısının" atlatıldığını söyledi.

28 Eylül gösterisine hazırlanan karşı-devrim yuvalarının temizlenmesi sırasında çok sayıda silah, cephane ve yüksek güçte radyo vericileri ele geçirildi. Bir karşı-devrim grubu "öldürülecek"lerin kara listesini çıkarmış ve Lizbon'daki boğa güreşi arenasını ve futbol sahasını toplama kampına çevirecek bir plan hazırlamıştı. Bu üzücü olayın tuhaf bir yanı, aynı planda Spinola'nın öldürülmesine ve, tıpkı 1933'te Alman Nazilerinin çıkardığı Reichstag yangınında olduğu gibi, suçu komünistlerin üstüne atmaya da yer verilmesiydi.

Devrimi yoketmek için girişlen eylem bir kez daha devrimi güçlendiriyordu. Spinola'yı uzaklaştırmak üzere General Costa Gomes Geçici Başkanlığa getirildi. General Costa Gomes de ordunun üst kademelerinden gelmeydi, Spinola ile birlikte çalışmıştı, ancak devrim politikasında ondan ayrılıyor-

du. Costa Gomes sömürgelere bağımsızlık verilmesinden, tarım reformundan ve yönetici tekellerin ulusallaştırılmasından yanaydı. Sosyalizmi devrimin amacı olarak görüyordu. Goncalves kadar radikal olmamasına karşın onunla birlikte çalıştı ve Başbakanı saldırılardan ve saygınlığını sarsacak şeylerden korudu. General Spinola ve onu destekleyen iki kişi Devrim Konseyinden atıldılar.

Spinola'nın Geçici Başkanlıktan ve Devrim Konseyinden atılması ve devrimin sola yönelişinin hızlanmasıyla kızdırılan karşı-devrim güçleri, hükümeti devirmek için bir başka girişime —bir askerî darbe girişimine— geçtiler. Olay 11 Mart 1975'te ortaya çıktı.

24 saatten daha az bir süre önce Alvaro Cunhal ulusu, politik durumu bir an önce değiştirmek için muhaliflerin yeni bir saldırı düzenleyebilecekleri yolunda uyarmıştı. Bir karşı-darbeyi savuşturmak üzere tutulacak ortak yolun belirlenmesi için Sosyalist Partisine daha önce de önerdiği görüşme isteklerini yineledi. "Kaybedecek zaman yok" dedi, "çünkü bugün mümkün olan şey, eğer durum bozulmaya devam ederse, birkaç gün içinde oldukça güçleşebilir".

11 Mart 1975'teki darbe girişiminin ilk hedefi Lizbon hava kuvvetleri üssünü koruyan uçaksavar karargâhlarının ele geçirilmesiydi. Bu başarı Lizbon hava limanının denetimini ele geçirmek için gerekliydi. "Sol darbe yapmak" üzere kandırılan bir paraşüt birliği uçaksavar karargâhının yakınına indi ve burada saldırıya hazırlanmaya başladı. Ama bunu gerçekleştiremeden kalabalık bir halk yığını, "aralarında kucaklarında bebekleriyle anneler olduğu halde", kışlalarla paraşütçülerin arasına gir-

di. Yolu kesen bu halk yığını karşısında paraşütçüler ateş etmekten vazgeçip saldırıyı durdurdular. Bir başka olayda, Cumhuriyet Muhafızlarının karşı-devrimci grubu kendi ilerici kumandanlarını tutuklayınca, binlerce insan ordugâhı kuşattı ve karşı-devrimcilerin kaçmalarına engel oldu.

Böylelikle, bir askerî ihanete karşı uyarılmış olan halk, Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin de yardımıyla, bu darbe girişimini üç saatten daha az bir sürede bastırdı. Spinola ve onun gizli bağlaşma kurduğu öteki generaller helikopterlerle İspanya'ya kaçtılar; ve girişimlerinin başarısız olduğu bir kez daha anlaşıldı. Gizli tertibin içinde, devrimci cuntanın ilk üyelerinden ve Hava Kuvvetleri Komutanı olan General Galvao de Melo da vardı. Melo 28 Eylül 1974'teki darbe girişiminden sonra Devrim Konseyinden atılmıştı.

Portekiz artık daha da sola kaymış oldu. Tekel kurulusları, bankalar, sigorta şirketleri ve büyük toprak sahibi çevreler de bu gizli bağlaşmanın içinde yer aldığından, devrim kendisini korumak için harekete geçti. Hemen hemen bütün bankalar, 35 sigorta şirketi ve en büyük tekel birlikleri ulusallaştırıldı. Topraksız köylüler ve tarım işçileri, işlenmemiş büyük toprakların daha da çoğunu işgal etmeye teşvik edildiler.

Böylece devrimin gırtlağına sarılan her girişim devrimi daha güçlü ve kendi evrimini izlemekte daha kararlı yaptı. Devrime ve hükümete karşı girişilecek her eylemde, halkın ve ordunun düzenli olarak bunların arkasında yer alacağı açıklık kazandı. Herhangi bir sağ-sol kapışmasında, sol kazanacaktı. Devrimin durdurulması ya da geriletilmesi halinde başvurulacak yeni bir taktik bulunmalıydı.

6.
SOARES SAĞA DÖNÜYOR

SPİNOLA'NIN Eylül girişiminin başarısızlığından sonra, doğrudan saldırı taktiğinin sağın istediğinin tam tersini getirdiği açıklık kazandı. Doğrudan saldırılarla başarı kazanma olasılığı belirinceye dek, solu zayıflatacak, onu içten bölecek bir yola gereksinim vardı. 11 Mart karşı-devrim fiyaskosu yalnızca buna açıklık getirmişti.

Solu bölecek yol, Mario Soares'in Portekiz Sosyalist Partisini desteklemek ve onu Portekiz Komünist Partisine karşı kışkırtmaktı. Bunu gerçekleştirecek yol, eski anti-komünizm silahını hortlatmak ve onu devrimi sola kaydıranlara karşı, özellikle Geçici Hükümete ve onun başkanı Başbakan Goncalves'in kişiliğine karşı kullanmak olacaktı.

Mario Soares'in bu manevraya katılması şaşırtıcı değildir. Onun hareket noktası ve görüş açısı devrimci değil, sosyal-demokrattı. Tecrit edilme korkusuyla radikal tarım reformu ve tekellerin ulusallaştırılması konularında sola dönmeye zorlan-

mıştı, ama asıl eğilimi bir başka yöne doğruydu. Onun akıl hocaları ve danışmanları Batı Alman Sosyal-Demokrat Partisinin liderleri ve biraz da İskandinav ülkelerinin buna benzer kişileriyle İngiltere İşçi Partisinin önde gelenleriydi.

Sosyal demokrat kuruluşlar Portekiz'deki olaylarla yakından ilgileniyorlardı. Bu ülkedeki devrim başarıya ulaşabilirse, bundan bütün Batı Avrupa ülkeleri etkilenecekti. Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru oluşan Alman devriminden beri, Batı Avrupa'da yükselen ilk devrim Portekiz devrimiydi. Sosyal demokrasinin başedemediği birsürü yıpratıcı ekonomik koşullar altında böyle bir örneğin varlığı bulaşıcı olabilirdi. Üstelik Batı Almanya, Portekiz ekonomisine ve sömürgelerine bir hayli yatırım yapmıştı ve Portekiz'in başlıca ticaret ortağıydı. Bu nedenle Portekiz'de olanlar, kapitalist Batı Alman çevrelerini yakından ilgilendiriyordu.

Portekiz'deki sosyalist dönüşümü engellemeye istekli olan sağcı sosyal demokrasi, bunu faşist rejimi geri getirecek bir karşı-devrim darbesiyle yapmak istemiyordu. Böyle bir dönemden korkmalarının nedeni, 1930'lardan ta İkinci Dünya Savaşının sonuna dek faşizmin birbiri ardına birçok ülkeyi sarması ve bu dönemde Avrupa sosyal demokrasisinin başına neler gelmiş olduğunu anımsamalarıydı. Bu nedenle Portekiz Sosyalist Partisini geniş ölçüde desteklemek en mantıklı tutum olacaktı.

Portekiz'deki gelişmeler üzerine Amerikan emperyalizmi de alarma geçti. 25 Nisandan önce ne *New York Times* ne de Dışişleri Bakanlığı 48 yıllık Portekiz faşizminin yığınlar üzerindeki baskısına karşı herhangi bir protesto göstermişti. Ne basında bir yazı çıkmış ne de hükümet bir açıklama yap-

mıştı. Sadece borçlar ve krediler güvenceye alınmış, askeri yardımlar düzenli olarak verilmiş ve Portekiz için "bizim" "hür dünyadaki" ülkelerimizden ve NATO'nun tamamlayıcılarından biridir, denilmişti.

Ama faşist rejim devrilir devrilmez Amerikan hükümeti ve basını Portekiz'de demokrasi elden gidiyor diye gürültü koparmaya başladılar ve "komünizm" tehdidi karşısında ulusu uyardılar.

Önceleri Portekiz'in faşist yaşamından hoşnut olan CIA, şimdi yeni gelişmelerin çukurunu kazmak için harekete geçmeye başlıyordu. İleride Dışişleri Bakanlığının, CIA'nın ve çok-uluslu şirketlerin Portekiz devrimine karşı müdahaleci tutumları üzerinde genişliğine duracağız. Ama hemen şunu belirtmek isteriz ki, Amerikan emperyalizmi Portekiz'deki olaylarla geniş ölçüde ilgiliydi ve oradaki gelişmeleri şu ya da bu biçimde durdurmak ve geri çevirmek için bir politika saptamıştı.

İlkin hükümeti zor kullanarak devirme hazırlığı yapanlara gizli destek sağlandı. Bugün de CIA, Brezilya ve İspanya'da sürgün edilmiş generallerle, fabrikatörlerle, bankerlerle ve büyük toprak sahipleriyle işbirliği yaparak, sabotaj merkezleri ve haber alma örgütleri kurarak ve Portekiz'deki karşı-devrimci gruplara ulaştırmak üzere silah ve cephane taşıyan kara ve deniz konvoyları hazırlayarak çalışmaktadır. Gizli faşist "Özgürlük Ordusunu" silahlandırmak üzere İspanya sınırından Kuzey Portekiz'e geçirilen 30.000'e yakın tüfekle ilgili kanıtlar vardır. (Biz Portekiz'de bulunduğumuz sıralarda, uçaklarla yapılan sabotajlar üzerine ülkenin her yanında denetim altına alınamıyan orman yangınları başgöstermişti.)

Ancak Amerikan emperyalizmi de bu işe bir son vermek için Mario Soares'in sağcı sosyal demokrasisini kullanmaktan çekinmiyordu. Basına sızan haberler Amerikan hükümetinin, Batı Avrupa'daki sosyal demokrat kanallar aracılığıyla, ayda 4 ila 10 milyon dolar yardım yaptığını gösteriyordu. Mario Soares ve Batı Avrupa'nın sosyal demokrat partileri ve işçi örgütleri bu suçlamayı kabul etmezlerken, Amerikan Dışişleri Bakanlığı ses çıkarmıyordu.

Portekiz işçi hareketiyle hükümet arasındaki işbirliğini bozmak için ilk büyük girişim Ocak 1975'te oldu. Anlaşmazlık konusu, Geçici Hükümette bekletilen bir iş tasarısıydı, ve, iş yasasının bir ya da birden fazla işçi federasyonu kurulmasına olanak verip vermemesine ilişkindi. Bu sorun yüzünden Sosyalist ve Komünist Partilerine kesinlikle karşı olan Demokratik Halk Partisi ile hükümetin çoğunluğu arasında büyük bir anlaşmazlık patlak verdi.

Bu karşıduruşun geçmişi neydi? Faşizmde demokratik birlikler yoktu. Yasalarla sınırlandırılmış, işçi ve yöneticilerin oluşturduğu işçi birlikleri vardı ve grev hakkı yoktu. Ancak rejimin hiçbir şansı kalmamıştı. İşçiler 326 ayrı sendikaya bölündüler. Bu durumda değişik işyerlerinde, hatta aynı patrona bağlı olarak çalışan işçiler ya da ayrı meslek ve sanattan olup da aynı sendikalarda bulunanlar, işyerleriyle görüşmeye oturdukları zaman kendi aralarında uyum sağlamakta zorluk çektiler.

Ancak, faşizm döneminde bile, özellikle bu yönetimin son yıllarında, yasa dışı bir demokratik birlik kurulmuştu ki, 1970'te bu birlik oldukça güçlenmiş ve hatta İntersendikal adı verilen yeraltı işçi fe-

derasyonunu oluşturdukları bir ulusal konferans düzenlenmişti. 25 Nisan 1974'ten sonra Portekiz işçileri arasında örgütlenme yönünde güçlü bir gelişme başlamış ve toplam 2,5 milyonluk işçi sınıfının 2 milyonu örgütlenmişti. İşçi örgütlenmesindeki bu oran, dünyanın herhangi bir kapitalist ülkesindekinden daha yüksektir. Bu birlikler, İntersendikal'in birer parçası olmuş, kentlerde ve kırsal kesimlerde bir örgüt ağı meydana getirerek 1975 Ağustosunda ilk özgürlükçü ulusal sendikalar kongresini toplamıştı.

İntersendikal, demokratik çizgiler doğrultusunda, liderlerinin çoğu bir işte çalışan ve pek az memur çalıştıran bir kuruluş olarak örgütlendi. Oporto İntersendikal'inin üç genç lideriyle bir akşamüstü, merkezlerinde görüştük. Kentte 49 tane birlik olduğunu ve bunların hepsinin İntersendikal ile yakın ilişki halinde bulunduğunu belirttiler. Her birlik, işçiden aylığının yüzde-birini aidat olarak alıyordu. Bu paranın yüzde-altısı İntersendikal'e gidiyordu. Görüştüğümüz üç genç, birliklerinde tam-gün çalışmıyorlardı; İntersendikal'in Oporto'da memuru yoktu. Bunlar boş zamanlarını işçi federasyonunda değerlendiren gönüllülerdi. Seçilmiş bir konumları olduğundan patronlarıyla anlaşıyor, değişik zamanlarda çalışıyor ve gerek duyulduğunda içlerinden biri hazır bulunuyordu. Eğer uygun zamanlarından daha uzun süreyle örgütte çalışmak durumunda kalırlarsa kaybettikleri iş saatleri örgüt tarafından kendilerine ödeniyordu, ancak bu ödeme işyerlerinden alacaklarından fazla olmuyordu.

25 Nisandan sonra birlikleri komünistlerin ele geçirdiği söylenmeye başlandı. Aslında komünistler

faşizmin baskısı altındaki işçi örgütlerini büyük ölçüde etkilemişler ve yasadışı İntersendikal işçi federasyonunun kurulmasına yardım etmişlerdi. Başlangıçtan beri bu örgüt içinde güçlü bir etkinliğe sahiptiler. Ama "ele geçirmeleri" diye bir şey sözkonusu değildi. Bir ulusal kongre toplanmadan önce, oldukça zaman almasına karşın, işçiler kendi liderlerini yine kendileri seçtiler. Ancak, serbestliğin gelmesi ile sendika hareketi kongresinin 1975 Ağustosunda toplanması arasında ancak 16 ay çalışıldığı düşünülecek olursa, bu iş pek de fazla zaman almış sayılmaz.

Oporto'da, bir işçi delegeleri konseyi, ayda-bir yerel birliklerin temsilcileriyle toplanır ve İntersendikal'in o kentteki politikasını belirler. Buna benzer çalışmalar öteki kentlerde ve kasabalarda da yapılmaktadır.

Görüştüğümüz üç genç sendika lideri de yirmi yaşlarındaydı. Bizim kentlerimizde böylesine genç kişilerin liderliğinde meslekî örgüt merkezleri ve işçi konseyleri bulunacağını düşlemek bile zor. Ama onlarla konuştuktan ve Secca kuruluşunu gezdikten sonra bunu daha iyi anladık. 13 yaşında çalışmaya başlayan fabrika işçileri 23 yaşına geldikleri zaman on yıllık işçi deneyimine sahip oluyorlardı.

Geçici Hükümetin 1975 Ocağında, Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin de onayını alarak çıkarttığı yeni iş yasası ülkede yalnızca bir tek işçi federasyonu kurulmasını kabul ediyordu. Bu yasa, Demokratik Halk Partisinin de desteğiyle —*New York Times* bu parti için "ortada" demesine karşın aslında sağ bir partidir, bunu ileride göreceğiz— Portekiz Sosyalist Partisinin hükümet içindeki liderliği tara-

fından eleştiriye uğramıştı.

İntersendikal üzerindeki tartışma birdenbire ve sert bir biçimde patlak verdi. Yeni iş yasası tasarısı dükkanlarda, dairelerde ve ülkenin her yerindeki yerel birliklerde aylarca tartışıldı. İşçi birlikleri toplanıyor, tasarıyı tartışıyor, düzeltmeler öneriliyor ve oylama yapılıyordu. Bu birlikler tasarıyı ve onun tek bir işçi federasyonu görüşünü kesinlikle destekliyorlardı. Aslında Portekiz Sosyalist Partisinin sendika hareketindeki üyeleri, kendi sendikaları içinde oylama yapılırken bu tasarıya hiçbir biçimde karşıçıkmıyorlardı. Ancak işçi hareketi içindeki tartışmalar bittikten sonra ve tasarı son işlem için kabineye verilirken Portekiz Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisi sözcüleri, tek bir federasyona ayrıcalık tanımanın demokratik olmadığı, bunun sendika demokrasisine karşı bir kısıtlama olduğu, komünistlerin örgütlenmiş işçi hareketi üzerinde mekanik bir denetim sağlayabileceği bir durum olduğu yollu suçlamalara giriştiler.

Elbette Mario Soares ve öteki Sosyalist liderler fikirlerini değiştirme hakkına sahiptiler. Ama düşüncelerini neden değiştirdiklerini biraz aydınlatmak için bazı gerçekleri sergilemekte yarar var.

Soares'in tek sendika federasyonuna karşıçıkması önceleri CIA'ya bağlı bir kuruluş olan ALF-CIO'nun Uluslararası Bölümünden Irving Brown'un Portekiz'i ziyaret etmesinden sonra başlar. Bu Irving Brown Fransa ve İtalya'daki işçi ve sendika hareketlerinin birbirlerinden kopmasında uğursuz bir rol oynamıştı.

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Avrupa'daki ve dünyanın öteki birçok bölgelerindeki işçi hareketleri, tek bir dünya sendikalar birliği fede-

fasyonu kurmak için çalışıyorlardı. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki CIO ile İngiliz, Fransız, İtalyan ve Sovyet sendikaları tek bir sendika merkezi oluşturmak üzere birlikte girişimlerde bulunuyorlardı. Amerikan İşçi Federasyonu ve yeni kurulmuş CIA'nın gerici liderliği hesabına çalışan Irwing Brown işçi liderlerini satın almak ve sağcı sosyal demokratları, çıkarlarının komünistlerle birleşmekte değil, ayrı işçi hareketlerinde yattığına ikna edebilmek için CIA'nın bütçesinden büyük harcamalarda bulundu. Böylece o zamanki Dünya Sendikalar Birliği Federasyonu bölündü ve o günden bugüne iki dünya işçi federasyonu süregeldi. İşçilerin arasında komünist etkinin büyük olduğu Fransa ve İtalya'da bile Brown, katolik ve sosyalist liderleri tek bir federasyonda birleşmemeye, kendi ayrı federasyonlarını kurmaya ikna etti. Çeyrek yüzyıl öncesinden bugüne Fransa ve İtalya'daki sendika hareketleri, ideolojik ayrılıklarla bölünerek, bir işçi federasyonu komünistlerin, öteki sosyalistlerin ve bir üçüncüsü de katoliklerin liderliğinde olmak üzere gelebildiler. Sonuçta patronla karşıkarşıya geldiklerinde, işçiler her zaman bölünmüş haldeydiler. Ancak son yıllarda ve çoğunlukla komünistlerin çabalarıyla, bu ayrı federasyonlar grevlerde ve öteki savaşımlarda elbirliği ettiler ve bir gün ortak bir örgütte ve harekette birleşebilecekleri umudunu yarattılar.

Komünistlerin doğrudan denetimi ele geçirmek amacıyla tek bir federasyon istedikleri yolundaki suçlama temelsizdir. Sendika seçimlerini, demokratik seçim işlemlerini vb. güvenceye alan iş yasası komünistler tarafından desteklenmiştir. Bu yasaya göre sendika üyelerinin istedikleri siyasal eğilimi

taşımaları güvenceye alınmıştır. İşçiler ister Sosyalistlerin liderliğini kabul etme, ister Demokratik Halk Partisinin, ister herhangi bir başka parti ya da grubun üyesi olma ya da hiçbir politikaya katılmama hakkına tam olarak sahip olacaklardı. Ama sendika liderliğinin politik rengi ne olursa olsun, işçilerin patron karşısına tam bir birlik halinde çıkmaları güvenceye alınmıştı.

Guardian'da yazan Wilfred Burchett, bu sendika tartışmasının "ekonomi yasasının daha önemli bir sorununu örtbas etmek için kullanılan bir yan sorun" olduğu görüşündeydi. Soares'in aslında karşı olduğu, ama açıkça ortaya koymaktan kaçındığı için yürürlüğe konulmasını beklettiği iki ayrı önlem vardı: anti-tekelci ve verimsiz toprakları işlememeyi suç sayan yasalar. Tekellerin ve büyük toprak ağalarının gücüne karşı gittikçe artan bu zorlama, Soares ve onun Demokratik Halk Partili bağlaşıklarının şiddetle karşı oldukları şeydi. Ancak ülkedeki psikolojik ortamı bildiklerinden, bir hükümet buhranı yaratmayı göze alamadılar. "Komünistler sendikaları ele geçirecekler" tertibini hazırlamak daha kolaydı.

Oylama zamanı gelince, Sosyalist Partisi ve Demakratik Halk Partisi, sendika üzerindeki anlaşmazlık yüzünden hükümetten ayrılmayı göze alamadılar. Silahlı Kuvvetler Hareketi konseylerinde Sosyalist Partisinin yerini daha da güçlendirmek için yasa tasarısı işçiler tarafından şiddetle desteklendi. Tasarı yasalaştı.

Ama politika suları bulandırılmış, anti-komünizm daha da hızlandırılmış ve Sosyalist Partisi liderliğinin kesinlikle sağa kaydığı açıkça anlaşılmıştı.

18 Ocak 1975'te Portekiz Komünist Partisi başkanı olarak önemli bir siyasal konuşma yapan Cunhal, Sosyalist Partisi liderliğini genel çizgisini açıkça ve kuşkuya yer bırakmıyacak bir biçimde açıklamaya çağırdı. "Portekiz Sosyalist Partisini, dostları kimdir, düşmanları kimdir, bunu açıkça ortaya koymaya çağırıyoruz. Sosyalist Partisi, Komünist Partisiyle ve öteki demokratik güçlerle gericiliğe karşı bir bağlaşma mı istiyor, yoksa Komünist Partisine ve öteki devrimci güçlere karşı sağcı tutucu güçlerle mi bir bağlaşma istiyor?"

25 Nisan 1975 Kurucu Meclisi seçimleri bu sorunun yanıtını verecekti.

7.
SEÇİMLER

KURTULUŞTAN kısa bir süre sonra Silahlı Kuvvetler Hareketi 1 yıl içinde Kurucu Meclis seçimlerinin yapılacağını vaadetti. Sonra da 25 Nisan'ın birinci yıldönümünde seçimlerin yapılması kararlaştırıldı.

Ama Silahlı Kuvvetler Hareketi seçimlerin politik tutkuları kabartacağı ve seçim sonuçlarının devrimin ilerdeki gelişmelerini zorlamak ve engellemek üzere kullanılabileceği kaygısını taşıyordu. Bu nedenle, seçime katılan her partinin Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin hükümetteki görevini 3 ila 5 yıl uzatacak bir anlaşmayı önceden imzalamalarında ve yaklaşmakta olan seçimlerin kesinlikle geçiş döneminin yasamasında hizmet edecek bir temsilciler meclisi seçimi olacağı görüşünde birleşmelerinde ısrar edildi.

Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin seçim kaygıları bazı olaylar nedeniyle büsbütün arttı. Seçimlerden sonraki dönem, Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisinin —bunlar seçimlerde en çok oy alan

iki partiydi— politik güçlerini artırmak için seçim sonuçlarını kullanarak bazı ödünler istemeleri ve politikayı sağa kaydırmaya çalışmaları ile uzayan bir politik krizler dönemi oldu.

Portekiz Komünist Partisi seçimlerin bu kadar erken yapılmasından yana değildi. Ama bunu engelleyemedi. Komünist Partisi yeterli zamanın geçmemiş olduğunu; politik anlayışın daha yeni başladığını; hâlâ devrimden önceki ekonomik ve politik güçlerin denetimi altında bulunan bazı bölgelerin var olduğunu; bu bölgelerde Komünist Partisi ve öteki sol grupların hâlâ baskı altında tutulduğunu; ve, bir seçimin ülkedeki güçler arasındaki ilişkiyi yansıtmasından önce, demokratik özgürlüklerin daha geniş bir biçimde güvenceye alınması gerektiğini savundu. Aynı zamanda, Sosyalist Partisi ile Demokratik Halk Partisi'nin devrimin en iyi sonuçlarına karşı olan bir bağlaşma içinde olmalarından duyduğu kuşkuyu da belirtti.

Cunhal, 18 Ocak 1975'teki konuşmasında, özellikle bu sorun üzerinde durdu. Portekiz Sosyalist Partisi liderlerinden şu soruların açıkça ve kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde yanıtlanmasını istedi: "Seçimlerden sonra Komünistlerle işbirliğini sürdürecekler mi, yoksa, Komünistleri dışarıda bırakarak, Komünistlere karşı gerici sağ ile bir koalisyona mı girecekler? Demokratik güçlerle mi birleşmek istiyorlar, yoksa muhalif sağcılarla mı?"

Birçok Amerikalı, seçimlerin bazan neden demokratik bir amaca karşıt sonuç verdiğini merak eder. Kapitalist bir toplumda, seçimlerin her zaman ekonomik gücü elinde tutan sınıf lehine değerlendirileceği gerçeğini yeterince düşünmezler. Paranın

sözü geçer, bunu biliyoruz, ama hiçbir zaman seçimlerde olduğu kadar değil. Sözgelimi, milyarder Nelson Rockfeller'in bir tek oyu vardır, tıpkı işsiz Nelson Smith ya da fabrika işçisi Mary Smith gibi diyelim. Ama bu, sadece görünürde böyledir, efsanenin yalnızca bir bölümüdür. Gerçek bambaşkadır. Rockfellerin serveti, ortağı olduğu bankalar ve birikimler, bunların gazetelerle, televizyon ve radyo ile olan sıkı bağları, adaylığı için, ya da başka adaylar için oy satın alma ve memurlara rüşvet vermek üzere milyonlarca dolar harcayabilme gücü, bütün bunlar onun bir seçimi etkilemesine, genellikle kesin bir biçimde etkilemesine yeter de artar bile.

Ama bu ülkede yalnızca Rockfeller'ler zengin değildir, bunlar süper zengin sınıfın bir parçasıdır. Bu sınıf şu ya da bu sorun yüzünden bölünürse, halk yığınlarının müdahalesi olayları değiştirebilir. Halkın zorlamasına nasıl karşıkonulacağı görüş ayrılıklarına yolaçtığı için, halk baskısı genellikle toplumun üst tabakalarında bölünmeler yaratır. Ama yönetici sınıf birleştiği zaman, seçim zamanında hemen hemen bütün kozları elinde tutar. Seçimleri bu egemen sınıfın aleyhine çevirmek için, halkın bilinçli ve birleşmiş olması, ayrıca sermaye çevreleri üzerinde sıkı bir denetimin kurulması gereklidir.

Portekiz'de Rockfeller kadar zengin adamlar yoktu. Ama elinde geniş olanakları ve güçleri bulunan ve ekonomiyi yöneten bir sınıf vardı. Bankaların ve tekellerin ulusallaştırılmasına karşın, bu yönetici sınıfın harcayabileceği büyük servetleri vardı. Onları bu paraların büyük bölümünü harcamaya iten şey, devrimin durdurulmaması halinde bü-

tün servetlerini ellerinden alacağı korkusuydu.

Gözönünde bulundurulması gereken bir başka şey de şu: devrimler sıradan eylemler değildir. Faşist rejim seçimle devrilmedi. Zorla, silahlı güçle alaşağı edildi. Devrim sürecinde normal oyun kuralları bir yana bırakılır —"Normal" deyimi bu kuralların önceki hükümet tarafından konulduğunu anlatır— yerlerine yeni devrimci kurallar geçer. Bu, halkın düşüncesindeki sınırsız değişimin çalkantılı ve hızlı bir dönemidir, ve, yığınlar önceki yıllarda öğrendiğinden fazlasını birkaç ay içinde öğrenir.

Görüş kutuplaşmaları yığınları bunlardan birini seçmek zorunda bırakır, çünkü karar zamanıdır; ya biri olacaktır, ya öteki. Ama herkes bu seçimi yapmaya hazır değildir. Birçok kimse değişiklik ister, ama korkar. Bir geçişim süreci içinde tüm yaşamları boyunca egemen sınıfın değerlerini ve açık gerçeklerini benimsemişlerdir. Kendilerini ezenlerden nefret etseler bile, bir toplumda yönetenlerin ve yönetilenlerin bulunmasını doğal karşılarlar. Patronlar ve egemen sınıflara uşaklık eden aydın tabaka olmaksızın, işleri denetleme ve yönetme konusunda gerekli olan kendine güven duygusunu ve kendileri gibi olan kimselere inançlarını yitirirler.

Bu, özellikle geniş bir köylü yığınına, ve yerleşme merkezleriyle bağlantısı olmayan, halkının çoğu dinsel baskı ve bağnazlığın pençesinde cahil kalmış, kilise papazlarının ve keşişlerinin "cemaat"a manevî olduğu kadar politik liderlik de yaptığı, geri kalmış dağlık bölgelere sahip Portekiz gibi bir ülkede daha da geçerlidir.

Bu nedenle, devrimci değişmeler döneminde olayların akışını belirleyen şey soyut bir sayısal ço-

ğunluk değil, etkin ve bilinçli bir çoğunluktur. Amerikan devrimi, kızılderililerden öğrenilmiş gerilla taktiklerini uygulayan yıpranmış ordular tarafından, bir savaş alanında kazanıldı. Savaş yedi yılda bitti, ama Kurucu Meclis, *Bağımsızlık Bildirisi*'nden onbir yıl sonra toplanabildi ve ulusal seçimler 1776'dan onüç yıl sonra yapılabildi.

Ancak önemli bir devrim olmasına karşın Amerikan devrimi, ülkede mülkiyet ilişkilerindeki bir değişikliği hedef almadı. Sömürgeleri İngiliz egemenliğinden ve kraliığa vergi ödemekten kurtardı, ama zengin toprak sahiplerinin ve tüccarların mallarına dokunmadı. Bunlar yine zengin olarak kaldılar; köle siyahlar yine köle olarak kaldılar; birçok borçlular, sözleşmeli hizmetçiler, işçiler ve yoksul köylüler yine yoksul kaldılar.

Portekiz devriminin amacı daha derindi: alttakilerin üste çıkması, yeni bir toplum kurulması ve bu toplumda sınıf sömürüsü ve baskısının son bulması yönünde sosyal-ekonomik yapının değiştirilmesi.

Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçları şöyleydi: Oyların yüzde 38'i Sosyalist Partisine, yüzde 26'sı Demokratik Halk Partisine, yüzde 12.5'u Komünist Partisine, yüzde 5'i Portekiz Demokratik Hareketi'ne —bu Komünist Partisi ile yakın işbirliği yapan bir kuruluştu— yüzde 2'si küçük sol grupların beşine, yüzde 7'si Sosyal Demokrat Merkez'e —bu aşırı sağcı bir partiydi— verilmişti, yüzde 7'si de boş çıkmıştı.

Sosyalist Partisinin Komünist Partisinden daha çok oy almasını nasıl açıklayabilriz? Bu soruyu birçok kimseye sorduk ve onlardan aldığımız yanıt-

lardan aşağıdaki gerçekler çıktı.

Sanıldığının tersine, Portekiz Sosyalist Partisi güçlü bir örgüt değildir. Birçok yerde örgütünü güçlükle koruyabilmektedir. Arkadaşımız Alex'e, Komünist Partisinin Ovar'da, Sosyalist Partisi üyeleriyle birleşme çabası gösterip göstermediğini sorduk. "Sorunumuz Sosyalist Partisinin Ovar'da gerçek bir örgütü olmayışıydı, üye olabilecek kimseleri bulmak zordu" diye yanıtladı. Tabiî sorunun tam yanıtı bu değildi, çünkü Sosyalist Partisine oy veren birsürü insan vardı ve bu kişilerle ilişki kurmak gerekliydi. Alex bu konuda bazı komünistler arasında anlaşmazlık olduğunu saklamadı. Komünistler Sosyalist Partisinin politikasıyla ilgili anlaşmazlıklarını, Sosyalist Partisini destekleyenlerin hepsinin Mario Soares'in küçük bir kopyası olduğuna dek götürmüşler.

Ovar'da Sosyalist Partisi örgütünün yokluğu, başka birçok yerdeki duruma uymaktadır. Lizbon'daki Sosyalist Partisi merkezine bir ziyaret, buradaki çalışmanın Komünist Partisi merkezinin bir arı kovanını andıran çalışmasından çok uzak olduğunu gösterdi. Gene de Sosyalist Partisi oyların yüzde 38'ini almıştı.

Sosyalist Partisinin örgüt ve yapısal eksikliklerinin bir nedeni de, bunun çok yeni bir parti olmasıdır. Darbeden bir yıl önce, 1973'te kurulmuştu, ve *Accao Socialista Portuguesa* diye bilinen Portekiz Sosyalist Eylemi grubunun gelişmesiyle oluşmuştu.

Portekiz Komünist Partisi ortaya çıkmadan önce, her ne kadar marksist düşüncenin yüz yıllık etkisi ve bir örgütü vardıysa da, Portekiz işçi sınıfının esas tavrı anarşistti. Yıllar geçtikçe komünistler anarşistlerin yerini aldılar ve Portekiz işçi sınıfının

örgütlü ana gücü oldular. Oysa, Portekiz Sosyalist Partisi bugün bile, aldığı oyların tersine, örgütü hâlâ mevki peşinde koşanlar tarafından oluşturulmaktadır; başka yerlerde gördüğümüz burjuva partileri gibi, bu ülkedeki Cumhuriyetçi Parti ve Demokratik Halk Partisi gibi bir şeydir. *Nation*'da yazan Bert Cochran, Sosyalist Partisini "Avukatların, yönetimcilerin ve gazete yayıncılarının, karşılıklı çıkarları için oluşturdukları bir işbirlikçiler takımı" olarak tanımlamaktadır.

Öyleyse, bunların aldığı oylar nasıl açıklanabilir? Bir kez, sosyalizm sözcüğü Portekiz'de herkesin ağzındaydı. Halkta sosyalizm için —en azından konuşarak— çalışmayan birisini bulmak oldukça zordu. Hatta daha açık sağ partiler bile —örneğin Sosyal Demokratik Merkez Partisi— kendilerini Sosyal Demokrat Merkez diye adlandırmışlardı. Bu, tıpkı Alman Nazilerinin kendilerine Nasyonal Sosyalist Partisi adını vermelerine benziyordu.

Silahlı Kuvvetler Hareketi ülke ölçüsündeki "hareketlendirme" kampanyasında sosyalizmin zorunluluğunu yinelemeyi sürdürdü. Bu yüzden, sosyalizm üzerine pek çok şey dinlemiş olan halkın bu adı taşıyan partiye oy vermesi şaşırtıcı değildir. Özellikle bu halkın büyük bir kısmı eğitimsizken ve birçoğu *Sosyalist Partisi* ile sosyalizm arasındaki farkı ayırdedebilecek olgunluğa erişmemişken...

Aynı zamanda faşizm altında ve çok uzun yıllar boyunca tüm resmi propagandanın esası anti-komünizm olan bir ülkede komünistlerin neyi temsil ettiklerini anlamanın yoksunluğu, komünistlerin özgürlük ve hakları tehdit edebilecekleri korkusu da gözden uzak tutulmamalıdır. Bu nedenle birçok kimse, bu gibi tehlikeleri olmadığı düşüncesiyle

Sosyalist Partisine oy vermişti.

Komünist Partisinden çalınacak her oyun kendilerine geleceğini farkeden Sosyalist Partisi liderliği, başlıca kampanyasını Komünist Partisi aleyhine yürüttü. 25 Nisan 1975 seçimlerinin akşamı, Wilfred Burchett Lizbon'dan şöyle bildiriyordu: "En çok oyu büyük bir olasılıkla Sosyalist Partisi alacaktır, çünkü orta ve aşırı sağın ve solun bazı kesimlerinin desteğine sahiptir. Seçim kampanyasını 'demokrasi ve özgürlük' ve Portekiz'in 48 yıllık faşizm altında koşullandırıldığı anti-komünizm vaadleri üzerine yürütmüştür."

Burchett, "aşırı sağ"ın Sosyalist Partisini desteklediğini söylerken yanılmıyordu. Bu görüşü doğrulayan bir yazı Paul Cowan tarafından Lizbon'dan geliyordu. Bunun kanıtı, New York *Köy Sesi* özel muhabiri Paul Cowan'ın General Galvao de Melo ile Lizbon'da yaptığı bir mülakatta görülmektedir. Darbe girişiminde Spinola'yla birlikte olan bu General, "Sosyal Demokratik Merkez Partisi —ülkenin en sağcı partisi— bu yıl yapılan seçimlerde Sosyalist Partisine oy vermeleri için bazı yandaşlarını açıkça zorlamıştır" diyordu. Melo şöyle sürdürüyordu: "Sosyal Demokratik Merkez Partisi'nin bütün yöneticileri partilerinin bu stratejisinin farkındaydılar: dostlarını kendi partileri yerine Sosyalist Partisine ya da daha ortada olan Demokratik Halk Partisine oy vermeye zorlayacak güvenilir bağlaşıklara —Portekiz köy ve kasabalarındaki saygın kimseler— sahip olduklarının farkındaydılar.

Demokratik Halk Partisinin ne kadar ortada olduğunu göreceğiz. Ama bu yorum bir şeyi açıklığa kavuşturuyordu. Sağın uyguladığı taktik, Sosyalist Partisinin sahip olduğu güç üzerindeki dik-

katleri saptırmak ve solu parçalamak için Sosyalist Partisini desteklemekti. Portekiz'de gördüklerinin sonucunu Cowan şöyle anlatıyordu: "Sosyalist Partisi Portekiz sağı tarafından Truva Atı olarak kullanılmaktadır —Sosyalistlerin desteklemeyi vaadettikleri programlara karşı olanlara saygılı bir biçimde anti-komünist damgası vurmaktadır."

Cowan bunun "yabancı müdahale ile bir ilişkisi —CIA tarafından tezgahlanan birsürü eylemle ve *New York Times*'in bir hafta önce belirttiği gibi Batı Avrupa sosyalist partileriyle ilişkisi— olduğuna, ancak köklerinin de içeride olduğuna" inanıyor.

Sosyalist Partisinden sonra en yüksek oy alan Demokratik Halk Partisi Sosyalist Partisinden daha sonra kurulmuştu. Caetano rejimi yıkılmadan önce, Portekiz'de yalnız bir tek yasal parti, Ulusal Politik Hareket Partisi vardı —yasal olarak varlığına izin verilen tek parti. Bu parti faşist hükümetin seçim silahıydı ve 1973 seçimlerinde Ulusal Meclisin 150 sandalyesinin hepsini kazanmıştı.

Demokratik Halk Partisi kurtuluştan iki ay sonra, 1974 Temmuzunda kuruldu. Bu partinin "ılımlı" karakteri, daha ilk toplantısına, sonraları Geçici Başkan olan General Antonio de Spinola'yı şeref konuğu olarak almasıyla belli oluyordu. Ve, yeni partinin lideri ve bu partinin sonradan başkanlığına seçilen Fransisco de Sá Carnerio faşizmin emri altındaki Ulusal Meclisin önde gelen liderlerindendi.

Ama Demokratik Halk Partisini daha "ılımlı" yapan, onun sol ağızla birsürü boş laf ederek sağcı görüşlerini gizlemesiydi. Bunun kanıtı da benimsediği programdı. Bu programda sosyalizme de yer

verilmişti. *Neyiz, Ne Değiliz* adlı bir küçük el kitabında Demokratik Halk Partisi şöyle diyordu:

Demokratik Halk Partisi tutucu ve kapitalist bir parti değildir ve 25 Nisandan önceki sosyal-ekonomik yapıdan yana değildir.

O, kapitalizmin hizmetinde bir parti değildir. Bu anlayıştan hareket ederek, halk sektörünün etkisini artırarak ve birlik yasalarını değiştirerek oluşturulacak bir anti-tekelci stratejinin mevcut düzeni iyileştirmesi gereğine inanmaktadır.

O, marksist ekonomi incelemelerinin katkısına önem verir, ancak marksist bir parti değildir.

O, marksist deneyimi, üzerinde incelemeye ve düşünmeye değer tek sosyalist deneyim olarak değerlendirmez...

Bu nedenle o, sosyal demokrasinin Portekiz gerçeklerinin ışığı altında kurulması gereğine inanarak, her türlü yabancı sosyalist modelin ithaline karşıdır...

Sözün kısası, Demokratik Halk Partisi, Batı Avrupa'nın sosyal demokrat partileri gibi sosyalist hümanizmin ilkelerinden esinlenen bir sosyal demokrat partidir ve sosyal eşitsizliğin ortadan kalktığı özgür bir toplumu gerçekleştirebilmek için Portekiz'in çok daha hızlı olarak gelişmesi gereğine inanmaktadır.

Demokratik Halk Partisinin el kitabından kısaltarak verdiğimiz bu pasajlar, onun nasıl bir sosyal demagoji yaptığını göstermektedir. Bunun nasıl bir hümanizm olduğunu anlamak için, ülkedeki dinsel gericilikle bağlaşma kuran tek partinin bu olduğunu, kuzeydeki birçok kent ve kasabadaki Komünist Partisi, sendika ve öteki solcu merkezlerinin kundaklanmasını örgütleyenin de yine bu parti olduğunu söylemek yeter. Sosyalizme ne ölçüde inandığını anlamak için de bu partinin lideri Sá Carneiro'nun bütün ulusallaştırmaların ve tarım reformunun kaldırılmasını, devlet denetimindeki mülkiyetlerin geri verilmesini ve Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin tamamen dağıtılmasını istediğini söylemek yeter.

8.
KOMÜNİST PARTİSİ

FAŞİST rejime karşı onun tüm yönetimi boyunca ortaya enerjik, kahramanca ve bitmek bilmez bir savaşım veren tek parti Portekiz Komünist Partisiydi. 1921'de kurulmuş ve beş yıl sonra da faşist darbeyle yeraltı örgütü haline gelmişti. New York Bölgesi 17. Kongresinin Cumhuriyetçi üyelerinden Edward I. Koch, istemeyerek de olsa, Portekiz Komünist Partisinin faşizme karşı uzun süreli savaşımdaki rolünün ve etkisinin hakkını vermektedir. Kongre üyesi Koch ve bir grup yandaşı 1975 Ağustosunda Portekiz'e resmî bir ziyarette bulundular. Dönüşünde Kongreye sunduğu izlenimler 18 Eylül 1975 tarihli *Kongre Kayıtları*'nda yayınlandı. Cumhuriyetçi Koch şöyle diyordu: "Başkan Antonio Salazar ve onun 1970'te ölümünden sonra Başkan Marcello Caetano'nun yönetimleri sırasında varolan tek parti Komünist Partisiydi..."

Sırası gelmişken Salazar ve Caetano'nun, Başkan değil, Başbakan olduklarını söyleyelim. Ama

bundan daha önemli olan, Kongre üyesinin, faşizmin yönetimi sırasındaki tek partinin Komünist Partisi olduğunu söyleyerek yaptığı hatadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yasal bir faşist parti vardı. Ama eğer Kongre üyesi olan kişi bu hatayı yapmışsa bunun iyi bir nedeni olmalı. Diktatörlüğe karşı bir yığın savaşımına önderlik ederek terör içinde eylem koyan ve bu nedenle büyük bir saygınlık ve yığınsal yandaş kazanan tek partinin bu olduğunu Portekiz'de bilmeyen yoktu.

Portekiz Komünist Partisinin diktatörlük altında nasıl çalıştığını ilk kez gerçek kavga arkadaşlarından öğrenme olanağını bulduk. Kurtuluştan hemen sonra yapılan Merkez Komitesi'nin ilk toplantısında Komünist savaşımcıların toplam 240 yıllık hapis ve 700 yıllık yeraltı eylemlerini paylaştığı görüldü.

Portekiz Komünist Partisi 25 Nisan 1974'ten çok önce, faşist rejimin yıkılması için silahlı kuvvetlerin gerekli olduğunu görmüştü. 1965'teki 6. Kongresinin Programında şu bildiri vardı:

Faşist hükümetin terörist politikası ve özgürlük yoksunluğu altında; askeri, politik ve yargı organları iyice örgütlenmiş ve geliştirilmiş güçlü bir merkezî devlet olan faşist devletin baskısı altında; sonuna dek şiddet kullanma hakkına sahip olan yönetim organlarının baskısı altında ezilmiş Portekiz halkı için tek yol, faşist diktatörlüğün devrilmesi, ve, devletin askerî yapısı nedeniyle silahlı kuvvetlerin önemli bir bölümünün katkısını ve tarafsızlığını içermesi gereken bir ulusal başkaldırma, silahlı halk ayaklanması yoluyla bir geçici hükümetin iktidara getirilmesidir.

Bu politik açıdan hareketle Komünist Partisi, silahlı kuvvetler içinde de çalışmalar yaptı. Silahlı kuvvetler içine sızmadı, bunu yapması gerekli değildi. Parti üyeleri ya da yandaşları askere çağrıl-

dıklarında askerliği savsaklamadılar ya da yurt dışına kaçmadılar. Orduya girdiler, partiyle olan gizli bağlarını sürdürdüler ve orduyu içinden değiştirmeye çalıştılar.

Wilfred Burchett, eski bir denizci ve 20 yılını hapiste geçirmiş bir parti lideri olan Manual Goedes'le görüşmüş. Goedes 1927'de deniz kuvvetlerine girdi ve 1931'de komünist oldu. Kısa bir süre sonra, Goedes'in çıkardığı parti gazetesinin devamlı okuyucusu 40'a ulaştı. Denizcilerin en az üç yılda bir gemi değiştirmeleri gerektiğinden, tüm filo Goedes'in etkilediği adamlarla doldu. 1933'te Goedes ilk kez hapsedildiğinde Komünist Partisinin donanmada 300 üyesi ve 700 parti gazetesi okuyucusu vardı. Goedes, parti gazetesi *Kızıl Denizci*'nin yayıncısıydı, Lizbon'da gazetenin basıldığı deniz kıyısındaki bir basımevine uğradığı sırada tutuklandı. Ama onun başlattığı iş yokluğunda da sürdü.

O günleri anlatırken, Goades şöyle diyor:

Her şey yasa dışıydı. Ama parti üyeleri normal yaşantılarını sürdürebiliyorlar, yasal işlere giriyorlar ve bunun yanısıra parti işlerini de yürütüyorlardı. Gizli çalışanlar yakın akrabaları ve evleriyle bütün ilişkilerini kesiyorlar. Zaman zaman kılık değiştiriyorlardı. Genellikle gerçek kimliklerini bilmeyen sadık parti üyelerinin evlerinde kalıyorlardı. Yaşamalarını kıtkanaat karşılayan çok az ücret alıyorlardı. Bu baskı devrinin en kötü dönemlerinde bile işler bu şekilde yönetiliyor ve sürdürülüyordu. Hapiste olanlarla ilişki hiç kesilmiyordu, güvenlikleri açısından sürgünde bulunanlarla da bağlantı sürdürülüyordu. Çünkü parti örgütünün bozulmadan varlığını koruyabilmesi ancak bu gizli çalışanlara bağlıydı.

Partinin resmî organı olan *Avante* gazetesi, diktatörlüğün ortaya çıkmasından birkaç yıl sonra görülmeye başladı. Önceleri polisten ve bir de nefret edilen hayvanî iç güvenlik örgütü PİDE'den ke-

sinlikle kaçınıyordu. Ama diktatörlüğün son 32 yılında *Avante*'nin her sayısı çıktı. Hiçbir zaman aynı gizli basımevinde iki kez üstüste basılmadı. Sürekli yer değiştirdi, ama ülkenin her yanını da dolaştı. Çok ince ve parlak bir kağıda 20 x 26 cm.lik 6 sayfa halinde basılıyordu. Her nüshası okunmaz duruma gelinceye dek el değiştiriyordu.

Gezilerimiz sırasında bize Portekizin tarihi, kültürü, gelenekleri ve politikası üzerinde bilgiler veren, rehberimiz ve çevirmenimiz ve diktatörlük devrinde iki kez 6'şar ay hapis yatmış olan genç bir arkadaş, Duarte Marchado, *Avante*'nin dağıtımı için uyguladıkları yeraltı çalışmaları konusunda bazı şeyler anlattı.

Yöntemlerin biri "yıldırım" toplantılar düzenlemekti. Bu toplantılar, işçilerin biraraya gelebileceği herhangi bir yerde, özellikle fabrika kapılarının önünde yapılıyordu. Birisi işportacılık yaparak bağırıyor ve kalabalık topluyordu. Grup toplanınca bir başka üye acele olarak *Avante*'nin son sayısının katlanmış nüshalarını kalabalığın içinde işçilerin cebine sokuyordu. Bir başkası polisin ya da kuşku duyulan herhangi birisinin durumu gözetleyip gözetlemediğine bakıyordu. Gazeteler el altından dağıtılınca herkes ayrılıyordu.

Birçokları tutuklanıyordu ve bazıları sık sık tutuklanıyordu. Ama bunu da bir avantaj olarak kullanıyorlardı. "Hapishane üniversitedir" diyordu Duarte. "Dersler düzenlenir, sorunlar tartışılır, kadrolar eğitilirdi. Komünist olmayan birçok işçi, köylü ve öğrenci vardı ve bunlar kendi yollarında dövüşürlerken faşist yasaların çarkına yakalanmışlardı. Bunların bazıları sadece saflara katılmakla kalmadı, aynı zamanda ilerideki görevlerini ve yeraltı

çalışmalarını yine hapishanede öğrendiler. Komünist yeraltı örgütü işte buydu, hapiste de çalışmalarını sürdürüyordu. Komünistler kendilerine en çok adam kazandıranların Salazar ve sonraları Caetano olduğunu söylerler."

Portekiz Komünist Partisi Merkez Komitesi üyelerinden Jose Carlos Almeida'nın anlattığı bir öykü var. Almeida yeraltı örgütünde 12 yıl çalışmış ve devrimin yapılmasından tam dört gün önce, 21 Nisan 1974'te tutuklanmış. Zincire vurulmuş ve şaka yollu söylenen deyimiyle "bilimsel tedavi"ye tabi tutulmuş. Aslında bu bir uyutmama yöntemiymiş. 25 Nisan günü iriyarı rezil görünüşlü bir polis girmiş hücreye. Almeida biraz sonra yiyeceği dayağa hazırlanmış. Oysa bunun yerine, çıkması için hazırlanması söylenmiş, serbestmiş. Hücresinin kapısı açıldığı ve sıralanmış mahkûmların gülen yüzlerini gördüğü zaman bile gözlerine inanamamış. Uykusuzluktan hayal gördüğünü sanmış.

1975 Eylülünde, Portekiz'de olduğumuz sıralarda, Komünist Partisinin 120.000'den fazla üyesi vardı. Mayıs'ta yapılan bir sayıma göre, üye sayısı 100.000'di ve üye dağılımı şöyleydi: yüzde 12'sini tarım işçilerinin ve yüzde 20'sini ücretli işçilerin oluşturduğu yüzde 60'lık bir gündelikçi işçiler grubu vardı. Bu nedenle parti, en başta işçilerin oluşturduğu bir örgüttü. Bu tabloda partinin zayıf olduğu nokta, ancak yüzde 15'ini kadınların ve yüzde 1'ini de küçük toprak sahiplerinin (küçük köylülerin) oluşturmasıydı. Bu zayıf nokta, parti üyelerinin bölgesel dağılımında da yansıyordu; küçük toprak sahiplerinin çok sayıda olduğu Kuzey bölgelerinde parti örgütü çok zayıftı, ve, sanayi merkezlerinin toplandığı ve tarım işçilerinin çok olduğu güney bölgelerinde daha güçlüydü.

Partinin en büyük gücü gençlerden geliyordu. Birisi genç işçilerin, öteki de öğrencilerin olan iki büyük gençlik örgütünü hesaba katmazsak, parti üyelerinin yaş kategorileri şöyleydi: Yüzde 37'si 30 yaşın altında; yüzde 45'i 30-50 yaşları arasında; ve yüzde 18'i 50 yaşın üstünde.

Bize parti üyelerinin şimdi olduğundan çok daha fazla olabileceği, ama partinin kendi rolünü, üyeler açısından zaman, enerji ve özverilik isteyen bir öncü müfreze örgütü olarak gördüğü söylendi. Bu yüzden üye olabilmek seçimle gerçekleşiyordu. Bize, aynı zamanda partinin yeraltı zihniyetinden henüz kurtulamadığı ve genellikle partinin gizli olarak çalıştığı sıralarda partiyle birlik olmuş insanların şimdi üyeliklerine güvenilemiyeceği nedeniyle, parti kollarının geçerli bir neden olmadan üye kaydı yapmadıkları söylendi.

Başka türden sekter tutumlar da var. Bazan bu, kendini yeni gelenlere karşı belirli bir kibirle belli eder; sözgelimi, "bizim görüşlerimizi eleştirmeye ne hakkınız var? 25 Nisan 1974'ten önce nerelerdeydiniz?" diyebilirler. Partide bu gibi eğilimlere karşı bilinçli bir savaşım çabası vardır. "İşçi sekterliği" denilen, yani işçi sınıfının tekbaşına ve hiç bir bağlaşmaya girmeden devrimi götürebileceği eğilimine karşı da bir savaşım vardır. Bununla birlikte, küçük çiftçileri, tüccarları, profesyonelleri ve genellikle orta tabakayı kazanmak için yeterince dikkat gösterilmemektedir. Ve tabii, partideki kadınların çok az bir yüzde oluşturması da erkeklerin üstünlüğü zihniyetinin hâlâ sürdüğünü gösteriyor ki, bu da Portekiz toplumunda pek sık görülen kadınlara karşı geleneksel geri tutumun ortadan kaldırılmasını daha da güçleştirmektedir.

9.
ÇİFTÇİLER

ÇOĞUNLUKLA yoksul durumda olan, ama gene de küçük mal sahipliğinin küçük burjuva zihniyetiyle koşullanmış olan küçük toprak sahiplerinin kazanılması sorunu özellikle zordu. Devrime karşı olanlar en büyük ilerlemelerini bu tabakada gerçekleştirdiler, çünkü onların tabanı bu tabakaydı. Ülkenin kuzeyinde içerilerdeki küçük işletmelere, bağlara doğru ilerledikçe, başta Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin halkı birleşmeye çağıran sloganının yer aldığı birsürü devrimci slogan gördük, ancak bunların hiçbirinde sınıf bağlaşmasını, özellikle işçi ve köylülerin bağlaşmasını yeterince vurgulayan ifadeler yoktu. Tarım işçilerini büyük toprakları işgal etmeye çağıran ve böylece tarım reformunun tabandan başlamasını teşvik eden Komünist Partisi güneydeki ovalarda çalışan tarım işçileri arasında oldukça güçlüydü. Ama güneydeki bu hareket, tarım reformunun kendi küçük topraklarını da alıp götüreceğinden çekinen kuzeydeki küçük toprak sa-

hiplerini korkuttu. Ve tabiî rahipler ve devrime karşı olanlar bu gibi korkuları yaratmak ve pekiştimek için ellerinden geleni yaptılar.

Cunhal, Alentejo'da tarım işçilerine seslendiği büyük söylevinde, tarım reformunun en fazla ilerlediği bölgelerde, yeni kurulan tarım kooperatifleri için bazı küçük ve orta işletmeleri de içine alan gayretkeş işgaller yapıldığını belirtti. Cunhal, bu gibi yanlışlıkların düzeltilmesini ve küçük ve orta işletmelerin mülkiyet haklarına saygı gösterilmesini istedi. Küçük toprak sahiplerinin kooperatif ilişkilerine girmelerinin tamamen isteğe bağlı olduğunu, ve bunun, bu örgüt biçiminin sağlayacağı avantajlara dayandırılacağını söyledi. Bu konuda yapılacak herhangi bir baskı ya da zorlama ters etki ederdi. Küçük mülk sahiplerini karşı-devrimin ve muhaliflerin kucağına iterdi. Küçük ve orta toprak sahiplerinin mülkiyet ve üretim haklarına kesinlikle saygı duymak gerekirdi.

Elde edilmesi zaman isteyen şeyleri baskı yoluyla elde etmek amacıyla düşüncesizce yapılan bir-iki hareketin işçi sınıfıyla köylüler arasındaki ilişkilerde, tarım reformu ve sosyalizm savaşımında nasıl tehlikeli sonuçlar doğuracağı kolayca anlaşılabilir.

Lizbon'un 50 mil kadar kuzeyinde, 16.000 nüfuslu Alpiarca ilçesinin yanındaki bir kooperatif çiftliğini ziyaret ettik. Çiftlik toprağı aslında, birkaç yıl önce arazisini bırakıp İngiltere'ye dönen bir İngilize aitmiş. Tarım işçileri, bu toprağı işgal ederken, komşu kent Santarem'deki sendika örgütü İntersendikal'den yardım görmüşler.

Şimdi bu toprak üzerinde çalışan 260 işçi domates, biber, su kabağı, lahana, kabak, kavun, in-

cir ve üzüm yetiştiriyorlar. Ayrıca süt üretimi için 50 inek satın almak üzere devlet bankasından borç para almışlar. Sığır yetiştirmeyi de düşünüyorlar.

Seçilmiş yönetim komitesinin sözcülerinden biri olan 35 yaşlarındaki yanık tenli, eli nasırlı ve şapkasını yana yatırarak dolaşan Antonio Curvacho, bize toprağın tam olarak işlenmesi işinin henüz başlangıcında olduklarını söyledi. "Ama biz devrimciyiz", diye sürdürdü: "Biz kişisel zenginliği düşünmüyoruz. Kentteki işçilerle sıkı ilişkilerimiz var. Ürünlerimize en yüksek ücreti istemiyoruz. Eğer böyle yaparsak faşistlerden farkımız kalmaz... Yüksek kazançlar elde edebilirdik, ama istediğimiz bu değil. Bizim çalışmalarımızdan kent de, ülke de yarar görmelidir."

Curvacho, o bölgede yığın desteğini kazanmış ancak iki politik parti olduğunu, bunlardan birinin Portekiz Komünist Partisi, ötekinin de (Komünist Partisi ile bağlaşma halinde bulunan) Portekiz Demokratik Hareket Partisi olduğunu söyledi.

Portekiz Sosyalist Partisinin en çok sandalyeye sahip bulunduğu hükümetteki herhangi bir değişikliğin tarım reformunu etkileyip etkileyemeyeceğini sorduğumuzda, Curvacho şu yanıtı verdi:

"Bir tek sosyalizm vardır. Eğer toprağı geri almaya kalkarlarsa ne mal olduklarını ortaya koyarlar. Eğer bunu yaparlarsa, dövüşürüz. Salazar devrinde beş buçuk yıl hapis yattım, toprak hakkını savunmak için gerekirse beş yıl daha yatmaktan çekinmem."

Görüşmemizin uzun süremiyeceğini şöyle açıkladılar: "Yarım saat içinde bir başka yerde, büyük bir toprak sahibinin topraklarını işgal etme işinde arkadaşlarımıza yardım etmek durumundayız. Bu

toprak sahibi tüm bir ay boyunca işçilere ücretlerini ödemedi. Onlara toprağı satın almalarını önerdi, ama ayda 20.000 esküdo (yaklaşık 600 dolar) ödemelerini istedi. Örgütlenmiş olan işçiler, satın alma yerine, toprağı işgal edeceklerdi ve bu toprağı kendileri bir kooperatif olarak işletecekler."

Gördüklerimizden ve duyduklarımızdan etkilenerek kalktık. Konuştuğumuz kişilerin yüzlerini gördükten sonra, toprakların ellerinden geri alınması için herhangi bir girişim olursa, bu insanların dövüşeceklerine ve gerekirse silah kullanarak dövüşeceklerine hiç kuşkumuz kalmamıştı.

10.
"REPUBLİCA"NIN GARİP DURUMU

KURUCU Meclis seçimleri bitince Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisi liderleri yapmayacaklarını vaadettikleri ne varsa hepsini yapmaya başladılar. Aldıkları oylardan hükümet yönetimini ele alma sonucunu çıkardılar. Yalnız bu olsa iyi, aynı zamanda, aldıkları oyların kendilerine devrimi frenleme yetkisini de verdiğini sandılar. Cunhal, şimdi geniş bir tarım reformu alanı olan ve büyük toprak bölgelerinin göbeğindeki Montemor-o-Novo kentinde 8 Haziran 1975'te yaptığı konuşmada buna değinerek, "devrimciler, devrim için çalışacaklarını vaadederek oy toplayanların şimdi bu oyları kullanarak devrime karşı hareket etmelerini engelleyecek ve kazandıkları zaferi bunların bozmasına izin vermeyeceklerdir" diye uyarıda bulunuyordu.

Cunhal Sosyalist Partisi liderliğini, gericiliğe karşı ve onun büyük kapitalist ve büyük toprak sahibi suç ortaklarına karşı savaşacakları yerde, "Komünistlere karşı bir kutsal savaş havası yaratmaya

çalışarak anti-komünist kampanyalarını umutsuzca sürdürmekle" suçladı. Komünist Partisinin, Sosyalistlere karşı bir karşı-savaş açmayacağını da söyledi. "Hayır yoldaşlar, biz bu gibi politikaları izlemiyoruz, izlemiyeceğiz de. Bizim düşmanlarımız gericilerdir, büyük kapitalistler ve büyük toprak sahipleridir. Biz bunlara karşı dövüşeceğiz, ve en geniş kardeşler birliğini de bunlara karşı gerçekleştirmeye çalışacağız."

Mevcut koalisyonu bozmak ve Vasco Goncalves başkanlığındaki 5. Geçici Hükümeti devirmek için fırsat kollayan Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisi çok geçmeden birleşik cepheyi baltalamak amacıyla bahaneler yaratmaya başladılar. Bu bahaneler, *Republica* gazetesi ve *Renascenca* radyo istasyonuyla ilgiliydi.

Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisi liderlikleri, *Republica* ve *Renascenca* davaları yüzünden hükümetten çekildikleri için bütün bu gürültülerin ve kızgınlıkların neye dayandığını açıklamakta yarar var. Bu, özellikle, büyük stokçulara ait günlük gazetelerin ve televizyon dizilerinin kasıtlı olarak gerçekleri saptırdığı Amerika Birleşik Devletlerinde daha da gereklidir.

13 Temmuz 1975 Tarihli *New York Times*'de, A. Philp Randolph, Bayard Rustin ve Albert Shanker gibi birkaç kişinin imzasıyla Amerikan sosyal demokratlarının bir ilanı yer aldı; ilan şöyleydi: "Basın özgürlüğü vahşice çiğnenmektedir. Komünist Partisinin emirlerine göre hareket eden basım işçileri ve bunlara göz yuman askerî güvenlik polisi yüzünden Portekiz Sosyalist Partisinin kendi yayın organı olan *Republica*'yı yayınlamasına engel olunmaktadır."

Gerçekleri bir tek paragrafta böylesine yanlış göstermek, böylesine çarpıtmak görülmüş şey değildir! Bir kez, *Republica*, Portekiz Sosyalist Partisinin gazetesi değildir ve hiçbir zaman da olmamıştır. Sosyalist Partinin resmî yayın organı *Portugal Socialista*'dır. *Republica* 1911'de Lizbon'da günlük ve cumhuriyetçi bir gazete olarak kurulmuştur. Müdürü ve yayıncısı Raul Rego ve Vitor Direito'dur. Bu kişileri ileride yeniden konu edeceğimiz için unutmamak gerekir. *Republica* faşist baskıların ve sansürün sürdüğü 48 yıl boyunca sürekli yayınlandı. Faşist rejimin yıkılmasından sonra, gazetenin politikası Sosyalist Partisi yönüne doğru kaydı. Daha sonra kendisini, bağımsız sosyalist gazete olarak niteledi, ama hiçbir zaman Portekiz Sosyalist Partisinin gazetesi olmadı.

Gerçekte olan şuydu: Bir zamanlar Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisi hükümetin sol kanadına karşı saldırıya geçtiklerinde, *Republica* da Silahlı Kuvvetler Hareketi'ne ve Vasco Goncalves hükümetine karşı ateşli bir kampanya açmıştı. O zaman basım işçileri yayıncıları karşı-devrime hizmet etmekle suçlayarak ve yayın politikasında kendilerine söz hakkı verilmesini istiyerek gazetenin basımını reddetmişlerdi.

Şu anda Portekiz'deki büyük günlük gazetelerin çoğunun sahiplikleri, yani büyük mülkiyetler, hükümetçe devralınınca ulusallaştırılmış oldular. Bu arada gazeteleri iki gruba ayıran bir basın yasası çıkarıldı: biri haber verici, aydınlatıcı nitelikteki gazeteler, öteki de partilere ya da ideolojik, politik görüşlere ait olan gazeteler. Sonuncu türdeki gazeteleri yermeye hiç kimsenin hakkı yoktu ve bu tür partizan gazetelerden düzinelerle vardı. Ancak bi-

rinci türdeki gazetelerin, yani haber verici ve bağımsız gazetelerin işçileri, yayın politikasına karışma hakkına sahiptiler.

Chicago gibi bir kentte iki ayrı gazete tutumunun gerçek basın özgürlüğünü temsil ettiğine inananların bulunduğu bir ülkede bunu anlamak daha da zordur. Buna inanan insanlar için, sadece milyonları olduğundan bir kapitalist yayıncının hoşuna gideni basma hakkı kutsaldır, ama gazeteyi üreten ve kendilerine ait gazete basma olanağına sahip bulunmayan erkek ve kadınların böyle bir hakkı yoktur. Ancak *Republica*'da çalışan işçiler böyle düşünmüyorlardı.

Gerçek oydu ki, komünistler yayın politikasında söz sahibi olmaları için işçileri ne örgütlediler ne de teşvik ettiler. *Republica*'daki 194 işçinin ancak biravuç kadarı Komünist Partisi üyesiydiler ve seçilen işyeri komitesinin 30 üyesinin ancak ikisi komünistti. İşyeri komitesinin aldığı karar her ne kadar daha sonra personel tarafından desteklenmişse de hareketi Komünist Partisi üyeleri başlatmadı.

Rego ve Direito işçilerin yayın politikasında söz sahibi olmak istemelerini kabul etmeyince, onlar da işi durdurdular. Mal sahibi sonunda kuruluşu kapatmak zorunda kaldı.

Republica için "özgürlüğün en son sesiydi" diyen Mario Soares, Silahlı Kuvvetler Hareketi'ne gazeteyi kapatmasını ve "komünist" basım işçilerini kovmasını önerdi. "Gazeteyi Cunhal'dan almak" gerektiğini söyledi.

20 Haziranda, askerî bir güvenlik müfrezesi gazeteyi sahiplerine geri verdi. Ancak Spinola'nın yakın adamı ve danışma bakanı olan Raul Rego, Si-

lahlı Kuvvetler Hareketi subayına bir istekler listesi verdi: bütün "muhalif" işçileri kovabilme hakkı, yeni bir dizgi ustabaşısı seçebilme hakkı, ve yayın politikasında işçilerin kendi görüşlerini anlatmak için yaptıkları bütün hareketleri engelleme hakkı istiyordu.

Askerî müfrezenin başı olan Binbaşı Dios Ferreira, hiç kimseden ültimatom almayacağını bildirdi. Bunun üzerine Rego, hükümeti Basın Yasasını çiğnemekle suçladı. Ensenu dava, yasal olarak karara bağlandı, işçiler eylemlerine son verdiler, mal sahibi de işçileri kovamadı. Rego'nun isteğinin tersine, gazete işçilere terkedildi.

Komünist Partisi ulusal liderlerinden Carlos Aboim Inglez ile bir görüşmemde *Republica* ve *Renascenca* davalarını tartıştım. "Bana öyle geliyor ki, aşağı yukarı aynı zamanlarda meydana gelen bu iki olay Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisinin hükümetten ayrılmak için bahane olarak kullandığı provokasyonlardı ve aynı zamanda Komünist Partisinin aleyhine olarak dinsel inançları ve düşmanlıkları alevlendirmek amacını taşıyorlardı" dedim. Ve "eğer bu böyleyse, Komünist Partisi bütün bu kazan kaldırmaların sorumluluğunu üstlenmediğini açıkça bildirdi mi?" diye sordum. Aboim Inglez haklı olduğumu söyledi; bunlar bir bunalım yaratmak için icat edilmiş bahanelerdi, ve, parti bunun açıklığa kavuşmasına çalışmıştı. Ancak bunu yaparken bir sorunla karşılaşmıştı: Bu bir işçi hareketiydi ve bir ilkeyi içeriyordu —işçilerin yayın politikasında söz sahibi olma hakkı, işçilerin yönetimi denetleme hakkı. Parti ilkesiz bir tavır almayacaktı; işçilerin haklarına karşıçıkmayacaktı.

Sonraları *Republica* ve *Renascenca*'nın devralınmasıyla ilgili gerçekler bazı liberal yayınlarda da yer aldı. 4 Ekim 1975 tarihli *Nation*'da, Bert Cochran şöyle yazıyordu:

Batıdaki yayınlarda, Komünistlerin totaliter eğimlerini yermek üzere kullanılan iki kuruluşun ele geçirilmesi —Sosyalist eğilimli gazete **Republica** ve Katolik Kilisesinin radyosu **Radio Renascenca**— Komünist Partililerin işi değildi. Her iki kuruluşun personelinde, birçoğunun Komünistlerle ilişkisi olmayan çeşitli solcular bulunmaktaydı.

Yine bu makalede Portekiz basınının özgürlüğüne ilişkin birkaç söz vardı. Cochran, Lizbon için, "özgür basını, özgürce konuşma hakkı ve özgürce çalışabilen birlikleri" olan, dünyanın en özgür kenti ifadesini kullanıyordu. New York'un ancak sekizde-biri kadar nüfusu olan Lizbon'da New York'ta çıkan gazetelerin üç katı kadar gazete yayınlanıyordu.

Sosyalist Partisinin *Republica* için "özgürlüğün en son sesi" demesindeki aldatmaca şu gerçekte görülebilir. *Republica*'yı yöneten ve yayınlayan Senhors Rego ve Direito, seslerini kaybetmediler. Bu kimseler şimdi, *A. Luta* adında ve kendisine "sosyalist, çoğunlukçu ve bağımsız haber bülteni" sıfatını veren yeni bir gazete çıkarmaktalar. Bunun anlamı, eğer yeterince zenginse, şu ya da bu herkes, Lizbon'da günlük bir gazete çıkarabilir demektir, özellikle yönetime ayak uyduran işçiler bulunabilirse...

Süper zengin kimselerin canları istediği zaman gazete çıkarabilme hakkına sahip olmaları, bizim anladığımız kadarıyla basın özgürlüğünün tam olarak açıklanması değildir. Ama Mario Soares'in ve onun Amerikalı savunucularının yalanlarına karşı iyi bir yanıttır.

11.
"RENASCENCA" VE KİLİSE

RADİO RENASCENCA'NIN işçileri tarafından ele geçirilmesi oldukça kritik bir dava olmuştu. *Republica* gazetesinin durumunun tersine, bu gazete Sosyalist Partisine ait değildi, radyo istasyonu Katolik Kilisesinin malıydı. Bu yüzden konuyu, kiliseye karşı girişilen dine karşı bir saldırı biçimine sokmak daha kolaydı.

Portekiz katolik bir ülkedir. Kilise ve devlet arasında bir ayırım olduğu halde, bu sadece formalitede kalıyordu. Aslında aralarında yakın ve içli-dışlı ilişkiler vardı. Diktatör Salazar bağnaz bir dindardı, ve kır kesimlerinde, özellikle kuzeyde, kilise ve devlet otoritesi —bu sözler hem Allahın ve hem de Salazar'ın sözleri olarak kabul ediliyordu— çoğu kez bölge piskoposlarına ve yerel rahiplere emanet edilmişti.

Amaçlarına hizmet ettiği zaman, kilise dini politik silah olarak kullanıyordu. 1917'de kilise topraklarının topraksız köylülere dağıtılması hareketiyle karşılaşınca, kilise bu girişimi dinsel isteri

içinde boğmak için "Fatima Mucizesi"nden yararlandı. Leira yakınındaki Fatima köyünde çoban çocuklar, Meryem Ana'nın hayaletini gördüklerini bildirmişlerdi. Köy büyük bir ziyarete dönmüştü ve onbinlerce hacı her yıl yeni mucizeler görmek umuduyla buraya akın ediyordu.

25 Nisan 1974'te diktatörlüğün devrilmesi, kilise liderlerini yeni bir politik durumla karşıkarşıya bıraktı. Faşist rejimle olan ilişkileri nedeniyle politik eğilimlerini gizleyip bir süre yeni değişmelere ayak uydurdular. Ama sınıf çatışması şiddetlenip de Sosyalist Partisi anti-komünist bir tavır takınınca, kilise hiyerarşisi eski yoluna dönmeyi daha güvenli buldu. İşte o zaman *Radio Renascenca* sahipleri ile işçileri ve personeli arasında kesin bir politik görüş çatışması başladı. Radyoda devrime ve Vasco Goncalves hükümetine karşı gerici oturumlar yayınlanıyordu, bu da radyo işçilerini kızdırdı.

Radyo istasyonunun işçiler tarafından ele geçirilmesi, bu hareketi düzenlemekle suçlanan Komünist Partisine karşı bir kutsal savaşın başlatılması için uygun bir bahane oldu. Sosyal Demokrat Merkez ve Demokratik Halk Partisinin sağcı liderleriyle işbirliği halinde olan piskoposların da katıldığı büyük bir yığın kampanyası başlatıldı. Komünist Partisinin, sendikaların ve küçük solcu partilerin 40'tan fazla merkezi yerlebir edildi.

Komünist Partisinin Aveiro'daki merkezinin yakılmasından sonra, Piskoposluk Konferans Başkanı da olan o bölgenin piskoposu, halkı her yerde bu gibi eylemlere çağırdı. "Aveiro'daki örnek, kuzeyde, güneyde ve her yerde yinelenmelidir" diyordu. Bu örnek Viseu, Braganca, Coimbra ve Lomega'da yinelendi.

Bu kundaklama eylemlerini örtmek için düzenlenen gösteriler genellikle aynı yoldan örgütleniyordu. Papazlar vaaz kürsülerinden, kendilerini bu işe katmadan çağrıda bulunuyorlardı. Özellikle kır kesiminde yaşayan köylüleri, yalnızca topraklarının ellerinden alınacağına değil, aynı zamanda dinlerinin de elden gideceğine inandırıyorlardı. Ve böylece, bu insanlar gösterilerin yapılacağı piskoposluk kentlerine kiralık otobüs kafileleriyle getiriliyorlardı. Eylemlere piskoposlar da katılıyorlardı, ve, isteklerinden birisi de "komünistlerce çalınan" *Renascenca*'nın geri verilmesiydi.

Portekiz Komünist Partisi üyelerinden Domingo Lopes'e *Renascenca* olayını sorduk. Bu ele geçirme olayıyla partinin hiçbir ilişkisi olmadığını ve bu olayın aslında karşı-devrimciler tarafından sahneye konulduğunu söyledi. Ama ortada bir ilke sorunu vardı. Bir din kurumu olarak kilisenin politikaya girebilme ve sahibi bulunduğu malları bu amaçla kullanabilme hakkı var mıydı? Eğer varsa, politik görüşü bir yana, kilisenin dinsel bir kurum olarak yüklendiği görevler ne olacaktı? Devlet ve kilise ayırımı ne olacaktı?

Bütün yurttaşlar gibi, piskoposların ve rahiplerin de politikaya katılma hakları vardı. Politik partilere girebilirler, politik işyerleri açabilirler, hatta kendi politik partilerini de kurabilirlerdi. Ama bu, kilisenin ve kilise mallarının politik amaçlar için kullanılmasından ayrı bir şeydi. *Radio Renascenca* dinsel yayınlar yapma hakkına, dinsel temalarla ya da kilise sorunlarıyla ilgili oturumlar yayınlama hakkına sahipti. Ama politikaya karışmaya hakkı yoktu, tıpkı rahiplerin vaaz kürsülerini politik kargaşalıklar çıkarmak için kullanma hakkına sahip

olmadıkları gibi. Domingo Lopez sözlerini şöyle sürdürdü: "Bu durumun tersine olarak, politik partiler dinsel inançlara saygı duymalı ve dinsel kurumlara ve kilisenin iç işlerine karışmaktan kaçınmalıdırlar."

Onun inancına göre, *Renascenca* anlaşmazlığının ortaya çıkardığı en önemli konu buydu.

Kilise hiyerarşisinin başlattığı ideolojik anti-komünist kampanyanın özü, Braga Piskoposu Francisco da Silva'nın kendi bölgesindeki bir gösteride söylediği şu sözlerde görülebilmektedir:

Portekiz'in tek sorunu şudur: Bir yanda halk iradesinin karşısındaki biravuç azınlık, din ve ülke özgürlüğüne karşı olan komünizmi ulusa kabul ettirme çabasındadır. Öte yanda ise, komünizme "hayır" diyen karşıkonulmaz bir çoğunluk bulunmaktadır... Söz konusu olan şey, yineliyorum, ülkemizin özgürlüğü, din serbestisidir, bu insanoğlunun temel hakkıdır... Artık "hayır" demek zamanı gelmiştir. Uyanmalıyız... Hıristiyanlar kendi yaşamlarından daha büyük değerlere —Allah, Kilise, Ülke— inançla sorumluluklarını yerine getirmelidirler.

Komünist Partisinin tepkisi akıllıca ve yerindeydi. Alvaro Cunhal şöyle karşılık verdi:

Portekiz kilisesinin, günahlarını örtbas etmek için, 25 Nisan 1974'ten sonra tarihsel bir olanak yakaladığı düşüncesindeyiz. Faşizm döneminde kilise faşizmle işbirliği yapmış, çeşitli kurumlarıyla o zamanın politikasını desteklemiştir. Buna karşın, 25 Nisan 1974'ten sonra, Komünistler bunu kiliseye karşı bir suçlama ya da bir lekeleme olarak kullanmamışlardır. Kilisenin devrim yoluna uyabilmesi ve suçlarını bağışlatması için hiç kimse bizim kadar çaba harcamamıştır.*

* Kuzey ve orta Portekiz'deki merkezlerin kundakları

Bütün bu yakıp yıkmalar ne Komünist Partisini, ne de onun üyelerini yıldırdı. Bu olayların, gösterilere katılan biravuç anlayışsız ve ne yaptığını bilmeyen kişilerce yapıldığını biliyorlardı. Domingo Lopez, bize, "Birçok kişinin yangın çıkarması fazla zaman almaz. Eğer bizde aynı taktikleri kullanmak isteseydik o zaman gerçek yangınları görürdünüz. Ama bizim savaşım yöntemimiz bu değildir. Biz halka bağlıyız" demişti.

masına ve çeşitli gösterilere ilişkin gerçekler ve konuşmalar Portekiz Sosyalist Hıristiyanları grubundan gelmiştir. Bu grup Fransa'da Paris Oeciminque de Liasons Internationales Meydanındaki Amerikan Sosyalist Hıristiyanları ile birlikte çalışmaktadır.

12.
SOL VE SAHTE-SOL KURULUŞLAR

LİZBON'A vardığımızda öğrendiğimiz ilk şey, düşünebildiğimizden daha çok parti ve politik grupların bulunmasıydı. Havaalanından otele dek yaptığımız otobüs yolculuğu bunu yeterince görmemize yetti. Önünden geçtiğimiz her duvarda, her anıtta, her geçitte, her çitin üstünde ve birçok yaya kaldırımında bir sürü afiş ve slogan göze çarpıyordu. Birçokları *comicio*'ya, yani mitinge çağırıyordu. Ötekiler politik mesajlar veriyorlardı. Sanki bir şapkanın içinden rastgele çekilmiş gibi dizilmiş harfler bu afişlerin sahiplerini tanımlıyordu: PCP, PSP, PPD, MFA, CDS, PPM, UDP, MDP-CDE, MES, FSP, LCI, LUAR, PRP, BR, MRPP, PCP-ML, CDM ve daha başkaları.

Birkaçı —örneğin Monarşist Halk Partisi (PPM), Sosyal Demokratik Merkez (CDS) ve Demokratik Halk Partisi (PPD) —dışında, bunların büyük çoğunluğu solcu ve devrimci olduklarını ileri sürüyorlardı. Politik yaşamla, tartışma ve oturum-

larla daha çok ilgilendikçe, eline kızıl bir bayrak alıp sokağa çıkan herhangi bir kimsenin birkaç yandaş bulabileceğini daha iyi anlar olduk.

Bu küçük grupların üyeleri, konuştukları herkese yığını etkilediklerini söylüyorlardı. 1975 Nisanındaki Kurucu Meclis oylamasına katılan altı partiden Portekiz Komünist Partisiyle bağlaşma halinde olan Portekiz Demokratik Hareketi oyların yüzde-beşini alırken, öteki beş parti grubunun aldığı oyların toplamı yüzde ikiden daha azdı.

Yine de, bu partileri sadece aldıkları oylara göre değerlendirmek doğru olmaz. Çoğunluğunu öğrenci gençlerin oluşturduğu bu partiler afişler asarak, bildiriler dağıtarak, şu ya da bu konuda insiyatifi ellerine geçirmeye çalışarak sürekli bir eylem içindeydiler. Arasıra, eylemleri iyi de olsa kötü de olsa, başarılı olabiliyorlardı. Varlıklarını gösteren öğeler, sahip oldukları örgütlerin çok çok ilerisindeydiler.

Sol ve sahte-sol gruplar birbirleriyle, ve, özellikle işçi sınıfı içerisinde en çok söz ve etki sahibi, saygınlık sahibi olduğu herkesçe kabul edilen Komünist Partisiyle sürekli bir çatışma halindeydiler. Bu grupların herhangi birisinin bir üyesine öteki gruplardan kendilerini ayıran şeyin ne olduğu sorulacak olsa, alınacak yanıt, gerçek ve tek devrimci örgütün kendi örgütleri olduğu savını içeren bulanık bir yanıt olacaktır.

Bu grupların birçoğunun ideolojik karakteri anarşist fikirlerin ve romantizmin etkisini taşıyordu. Anarşizmin, köy bireyciliği, cılız üretim araçları, yönetici sınıfın gaddar baskıları, köylülük, işçiler ve küçük burjuva karışımında güçlü köklere sahip bulunduğu bir ülkede bu yadırganmamalıdır.

Bu gruplar, birbirleriyle ve Komünist Partisiyle olan derin ideolojik ayrılıklarına karşın, aralarında bir dereceye dek eylem birliği geliştirebilmişlerdir. *Frente Unidade Revolucionaria* (Devrimci Birleşik Cephe) adındaki bir kuruluş tam altı örgütten oluşuyordu: Sosyalist Halk Cephesi, Sol Sosyalistler Hareketi, Devrimci Eylemcilerin Birleşik Bağlaşması, Uluslararası Komünist Bağlaşma, Proletarya Devrimi—Devrimci Tugaylar Partisi ve şimdi Demokratik Seçmen Merkezi ile birleşmiş bulunan Portekiz Demokratik Hareketi.

Devrimci Birleşik Cephe kapitalizme, emperyalizme ve faşizme karşı savaşım istiyordu. "Halk gücünün özerk örgütleri"nin temsilcilerinden oluşturulacak bir devrimci hükümetten yanaydı. Bu düşünceye göre, dükkanlarda, işyerlerinde, kışlalarda, mahallelerde, köylerde, vb. her yerde halkın seçeceği komisyonlar oluşturulacak, bu komisyonlar da, seçecekleri delegeler yoluyla halk birlikleri **oluşturarak birleşecekler ve** işbirliği yapacaklardı.

Komünist Partisi, tabanında halkın temsil edileceği bu komisyonların ve birliklerin kurulmasına başlanmasını şiddetle istiyordu. Devrimci Birleşik Cephe'den ayrıldığı nokta şuydu: Komünist Partisi devrimci bir hükümette politik partilerin de temsil edilmesi gereğine inanıyordu. Ancak, Demokratik Halk Partisinin hükümetten çıkarılmasından yanaydı, çünkü bu bir sağ partiydi; hükümette Komünist Partisinin, Sosyalist Partisinin ve Silahlı Kuvvetler Hareketi ile öteki sol grupların temsil edilmesini istiyordu.

Komünist Partisi kısa bir süre, aralarında ayrılıklar olmasına karşın, Devrimci Birleşik Cephe'nin kuruluşuna katılmıştı, ama birçok konularda

işbirliği yapmasına ve Devrimci Birleşik Cephe'nin başlıca kollarından birisi olan Portekiz Demokratik Hareketi ile bağlaşma halinde olmasına karşın, artık Devrimci Birleşik Cephe içinde değildir. Komünist Partisi ısrarla Sol birleşmeden yanaydı, ancak küçük grupların ve birliklerin izlenecek politikanın saptanmasında güç sahibi olduğu bir yere yığınları sürüklemenin sorumluluğunu yüklenerek böyle bir yapının bir parçası haline gelemeyeceğini söylüyordu.

Kesin bir ideolojik ve politik anlaşmazlık çerçevesi içinde bile bir dereceye dek Sol birlik vardı. Bir faşist darbe tehdidi sözkonusu olunca ya da devrimci yoldan sapan bir hükümet hareketiyle karşılaşınca hemen birleşiyorlar ve beraberce hareket ediyorlardı.

İki maocu parti —Proleyarya Partisini Yeniden Örgütleme Hareketi ile Portekiz Marksist-leninist Komünist Partisi— bunların dışında kalıyordu. Bu iki grup solun genel tavrından oldukça değişen bir durumdaydılar; bu da onları savaşımın gitgide daha çok karşısına götürüyordu.

Karşı-devrimin hâlâ güçlü olduğu Kuzey Portekiz'de gezerken bu maocu grupların afiş ve sloganlarını gördük. Bunların bazılarında şöyle deniliyordu: Ne Kissinger ne Brejnev. Yani Amerika Birleşik Devletleri Portekiz devrimini durdurmak için, doğrudan askerî müdahale dışında elinden geleni yaparken, bu maocu gruplar, Sovyetler Birliğini Amerikan emperyalizmine benzer bir yere koyuyorlardı. Oysa Sovyetler Birliği'nin ne Portekiz'de ne de onun sömürgelerinde çok-uluslu şirketleri ve yatırılmış sermayeleri vardı; ne Azor adalarında ne

de öteki Portekiz bölgelerinde askerî üssü vardı. Böyle bir amacı da yoktu. Sovyetler Birliği'ni Portekiz'i tehdit ediyor gibi göstermek gerçekleri utanç verici bir biçimde çarpıtmaktır.

Ama bu iki maocu grup daha da ileri gidiyorlar. Sovyetler Birliği'ni Amerikan emperyalizmiyle aynı yere koyarlarken Sovyetler Birliği'ni düşman olarak görüyorlar, ama Amerikan emperyalizmini düşman olarak görmüyorlar. Ve ülke içinde savaşım verilen şey faşizm değil, "sosyal faşist" dedikleri Portekiz Komünist Partisi oluyor.

Proletarya Partisini Yeniden Örgütleme Hareketi "ulusal açıdan baş düşman sosyal faşizmdir" diyor. İşte "çözümleme" denilen bu şeyden yola çıkarak, hem Proletarya Partisini Yeniden Örgütleme Hareketi hem de Portekiz Marksist-leninist Komünist Partisi sağcı Demokratik Halk Partisiyle bağlaşma halindeki Portekiz Sosyalist Partisiyle bağlaşma kurdular ki, bu iki parti de Amerikan emperyalizminin yardımlarını ve kutsamasını kabul ediyorlardı.

Portekiz Marksist-leninist Komünist Partisi dış ilişkiler bölümü başkanı José Costa, maocu görüşü şöyle tanımlıyordu:

Sosyalist bir parti olmayan Portekiz Sosyalist Partisi, Portekiz'i emperyalizmin süper gücüne karşı koruyacaktır. Sosyalist Partisi, Batı Avrupa Sosyal demokrasisi modelini kurmak istemektedir. Bunu biliyoruz. Ama Portekiz'in, bağımsız kalmak isteyen bir Batı Avrupa ülkesi olduğunu düşündüğümüzden, işbirliği yapmamız gereken güçlerden birisinin de Sosyalist Partisi olduğu kanısındayız. Bir burjuva partisi olmasına karşın, demokratik özgürlükleri savunacak tek parti budur...

Şu anda bir devrimi düşünemiyoruz. Devrim yapmaya elverişli bir ortam yaratmalıyız, ama şimdilik böyle bir durum yok. ... Bir gün Sosyalist Partisinden bağları koparma

mız ve ona saldırınamız gerektiğini biliyoruz, ama şu an için, temel sorun olan her türlü emperyalist güçler ve bunların başında gelen ve Portekiz Komünist Partisi tarafından temsil edilen güçler karşısında yapılacak en iyi hareket bu bağlaşmadır.

Başka şey söylemeye gerek var mı? Eğer devrime adice bir ihaneti gizlemek için ikiyüzlü bir konuşma varsa, o da budur. Sosyalist Partisi bir "burjuva partisidir", ama onunla yapılacak bağlaşma "iyidir", çünkü "temel sorun" Komünist Partisidir. Ve devrimin tam ortasında, birinin ya da ötekinin kazanabileceği bir sırada, maocular ne diyor: "Şu anda bir devrimi düşünemiyoruz", "çünkü devrim yapmaya elverişli bir ortam yaratmalıyız". Onlara göre bu ortam nedir? —Portekiz Komünist Partisinin bozguna uğraması!

Maocularla Portekiz Sosyalist Partisi arasındaki bağlaşma gerçektir. Bir sendika seçiminden ötekine sürekli eleştirilerde bulundular. Ve kuzeydeki Komünist merkezlerinin yakılması ve talan edilmesinin tam ortasında maocu Proletarya Partisini Örgütleme Hareketi *cemicio*'lara yani mitinglere başlama emri verdi. İspanya sınırından on mil kadar aşağıda, Portekiz'in en kuzey noktası olan Ponte da Barca'da durduğumuz zaman, Komünistlere ve öteki sol örgütlere karşı terörün hüküm sürdüğü bir sırada, Proletarya Partisini Örgütleme Hareketi'nin 15 Ağustosta yapılmış bir gösterisine ait duvar afişlerini gördük. Belli ki sağ, Sovyetler Birliği'ni ve Portekiz Komünist Partisini saldırılarına hedef alan sahte "solcular"dan korkulacak bir şey olmadığını biliyordu.

13.
KOMÜNİST FARKLILIKLAR

17 EYLÜL 1975 tarihli Sosyalist Partisi yanlısı bağımsız *A Luta* gazetesinde "Berlinguer, *Unita* festivalinde Portekiz'de anti-faşist birliğe gereksinim vardır dedi" başlıklı bir haber yer aldı. Enrico Berlinguer İtalyan Komünist Partisinin lideriydi, *Unita* da bu partinin günlük gazetesiydi.

Bütün bunlar neydi, ve, eskiden *Republica* gazetesinin sahipleri olan Raul Rego ve Vitor Direito'nun yayınladığı bir gazete İtalya'da Floransa'daki bir festivalde konuşan İtalyan Komünist liderinin sözlerini açıklamayı neden gerekli bulmuştu?

Portekiz'deki durum ve uygulanacak doğru taktikler üzerinde Portekiz, İspanyol ve İtalyan Komünist Partileri arasında anlaşmazlık çıktığı herkesce biliniyordu. İtalyan ve İspanyol partileri Portekiz Partisinin çok sert bir tutum içerisinde olduğunu, ve özellikle, Sosyalist Partisiyle ilişkilerinin daha esnek olması gerektiğini savunuyorlardı. Örneğin, tek bir işçi federasyonu sorununda, Birinci Dünya

Savaşını izleyen kısa süre içinde İtalya'daki işçi hareketinde olduğu gibi, ideolojik çizgilere koşut olarak değişik federasyonların oluşturulması için, Portekiz Komünist Partisinin sendika hareketi içindeki etkinliğini kullanması gerektiği görüşündeydiler.

A Luta'daki masala göre Berlinguer demiş ki, 1930'ların başlarında komünist saflarda sekter politikaların güçlenmesi demokratik savaşıma ciddi zararlar vererek sonuçlanmıştır. Bu durum, faşistlerle sosyal demokratları aynı kefeye koyma eğilimiyle kendisini belli etmiştir. Komünist Enternasyonalın 1935'teki 7. Dünya Kongresinde bu dar tutum eleştirilmiş ve değiştirilmiştir; komünistler ile sosyal demokratların ve sosyalistlerin aralarındaki farklılıklar gizlenmeksizin, bunlar arasında, faşizme karşı zaferin bir ön koşulu olarak, bir işbirliği ve birleşme çizgisi belirlenmiştir.

A Luta'nın masalına göre, Berlinguer Portekiz'deki durumu incelemeye devam ederek tüm anti-faşistleri ayrılmaz bir bütün oluşturmaya çağırmış, bunu gerçekleştirmek için durumun güçlüğüne bakılmaması gerektiğini, çünkü ülkenin mevcut krizi ve karşı-devrim tehlikesini atlatmak zorunda olduğunu söylemiş.

A Luta bu festivale bir milyon kişinin katıldığını ve Portekiz Sosyalist Partisinin yayın organı *Portugal Socialista*'nın yayıncısı Sottomayor Cardia'nın Berlinguer ile özel bir görüşme yaptığını söyleyerek yazısını sürdürüyordu.

A Luta'daki bu masalın amacı açıktı. İtalyan Komünist Partisini Portekiz Komünist Partisine karşı kullanmak istiyordu. Ve, Berlinguer'in Porte-

kiz Komünist Partisini böylesine doğrudan bir eleştirisi olmadığı halde, yapılan yorum Portekiz Komünist Partisiyle Sosyalist Partisi liderliği arasındaki bozuşmadan Komünist Partisinin sorumlu olduğu izlenimini veriyordu.

A Luta'ya göre Berlinguer, dünya savaşı tehlikesini ve faşizme karşı uluslararası savaşım taktiğini görüşmüş olan Komünist Enternasyonalin 7. Dünya Kongresinden sözetmişti. Ama biz şuna kesinlikle inanıyoruz ki, Portekiz Komünistleri faşizme karşı savaşımda birlik olmanın önemini gayet iyi bilmektedirler. Faşist boyunduruk altında yaşamışlar ve buna karşı 43 yıl kahramanca savaşmışlardır. Elbette ki faşizmin geri gelmesini istemezler; çünkü bunun ilk kurbanı kendileri olurlar.

Ama, sanki savaşımın nihaî amacı burjuva demokrasisiymiş gibi, 7. Dünya Kongresinin belirlediği taktikler mekanik olarak ya da savunma aracı olarak kullanılmamalıdır. Bugünkü durum, 1935'lerde faşizmin dünyada kolgezdiği zamanki durumlardan hayli değişiktir. Bugün burjuva demokrasisini faşizmden korumak yeterli değildir, aynı zamanda, toplumu sosyalist geçişe getirecek bir politik çizgi izlemek gerekir. Özellikle faşist rejimin yıkılmış olduğu, halkın devrimci ruhunun yüksek olduğu ve herkesin, sözlerle bile olsa, devrimin amacının sosyalizm olduğunu kabullendiği Portekiz gibi bir ülkede, sosyal demokrasi tipi bir burjuva demokrasisini amaç edinmek geriye doğru atılmış bir adım olur. Tarihi, ekonomisi, büyük emperyalist güçlere olan bağımlılığı ve ticarî denge sorunları nedeniyle, Portekiz'de öteki Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bir burjuva demokrasisinin yaşayabilmesi hiçbir zaman mümkün de-

ğildir. Burjuvazisinin herkesin birazcık da olsa kabul edebileceği bir yönetim kurmak için, nüfusun yeterince geniş bir kesimine ödün verecek malî gücü yoktur. Portekiz'deki sınıf çatışmasının yoğunluğu ülkeyi ya sola, sosyalizme, ya da gerisin geri sağa, faşizme götürecektir.

Portekiz Komünist Partisinin "zor" çizgi dediği şeyin temel çözümlemesi budur. Parti, Sosyalist-Komünist beraberliği için savaşım vermiştir. Portekiz Sosyalist Partisine ortak bir program ve savaşım stratejisi için birçok kez çağrıda bulunmuştur. Ama geriye yönelik bir politikayı kabul etmeyecektir; devrim adına bir burjuva sosyal demokratik görüşünü kabul etmeyecektir; çünkü bu, devrimin ölümü ve faşizme dönüş demektir.

Portekiz'deki gelişmelerin hızlı olmasının, İtalya ve İspanya Komünist Partilerine geçici bazı sorunlar yarattığı yadsınamaz. Her iki ülkede de komünistler ülkeyi ileri götürecek en geniş birlik için çalışmaktadırlar. İspanya'daki görüş, ülkeyi yaklaşık 40 yıl boyunca sarmış olan faşizm kabusuna son verecek ve demokratik bir hükümet getirebilecek geniş bir anti-faşist birlik cephesi üzerindedir. Portekiz'de faşizmin yıkılmasından buyana süregelen sınıf savaşımının şiddeti, İspanya'nın bellibaşlı liberal öğelerini faşist rejime karşı daha kararlı hareket etmekten korkutmaktadır. Ama bu, Portekiz yığınlarının savaşımlarını durdurmaları için bir neden değildir.

Aynı biçimde, komünistlerin hükümete katılmalarına karşı dikilen engelleri yıkmak istedikleri İtalya'da, bazı sosyalistlerin ve Hıristiyan Demokratların Portekiz'deki olaylardan niçin rahatsız oldukları kolayca anlaşılmaktadır. Ancak Portekiz'-

de durum başkadır. İtalya ve İspanya'daki gelişmeleri geride bıraktıkları için durup bundan vaz mı geçsinler?

Portekiz Komünist Partisi liderlerinden Carlos Aboim İnglez'le bir görüşmemde, *A Luta*'daki masalların ve bu farklılıkların partinin Portekizdeki düşmanları tarafından kullanılmasının parti içinde sorun yaratıp yaratmadığını sordum. Hayır dedi. Parti'nin genel çizgisi ve politikası çevresinde sıkı bir birlik içinde olduğunu söyledi. Buna karşın, İtalyan ve İspanyol partilerinin tutumlarının parti sempatizanları arasında duraksama ve kargaşalık yarattığını, bunun da savaşımı zayıflattığını kabul etti. "Nasıl bir proletarya enternasyonalizmidir ki, bazı ülkelerin komünist partileri kendilerini bir başka ülkedeki devrimin çıkarlarına karşı kullandırabiliyorlar" dedi. Gösterdiği dayanışma ve destek için Amerikan Komünist Partisine teşekkürlerini de belirtti.

25 Nisan 1975 gecesi seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra parti liderleriyle yapılan bir televizyon oturumunda Cunhal kendisine yöneltilen bir soruya şu yanıtı veriyordu:

Bizim kendi devrimimiz vardır. Bir devrimci, durumun gerçeklerine uyan yeni çözümler bulabilmelidir. Bizim durumumuz, öteki komünist partilerinin durumlarıyla karşılaştırıldığında, daima tektir. Biz faşist rejimin yıkılması için şiddet kullanmak gerektiği düşüncesindeydik, ama Avrupa'nın öteki komünist partileri bunun tersini savunuyorlardı. Onları eleştirmiyoruz. Onların kendi yöntemleriyle çözecekleri kendi sorunları vardır.

Portekiz'deki durum çok değişiktir ve Komünist Partisi somut sorunlara, bürokratik değil, devrimci yoldan çözümler bulmak zorundadır.

... İtalyan yoldaşlarımıza şunu söylüyoruz, "sizin kendi sorunlarınız vardır, bunları kendi yolunuzdan çözün. Bi-

zim de kendi sorunlarımız var, biz de bunları kendi yolumuzdan çözeceğiz". Sorunlarımıza daha geniş bir anlayış bulacağımızı umuyoruz. Ama, herhangi bir dış gücün bizim çözümlerimizi etkilemesine izin veremeyiz.

14.
PORTEKİZ VE AMERİKA BİRLEŞIK DEVLETLERİ

FAŞİST rejimin yıkıldığı haberlerinin Amerika Birleşik Devletleri'ne ulaşmasından kısa bir süre sonra, tekel denetimindeki haber çevreleri ve Dışişleri Bakanlığı, demokrasinin Portekiz'deki geleceği üzerine kaygılarını dile getirmeye başladılar. 48 yıllık gaddar diktatörlük dönemindeki yığınsal baskıya ilişkin tek bir söz söylenmemişti, sadece basında hikâyeden birkaç haber çıkmış, makale bile yazılmamış, hiçbir protestoya yer verilmemişti. Faşist Portekiz "Hür Dünya"nın bir parçası, NATO'nun bir üyesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin askerî ve ekonomik yardımına "hak kazanmış bir bağlaşık" sayılmıştı.

Portekiz demokrasisine gösterilen gecikmiş ilginin, bu ülke halkının özgürlüğüyle bir ilişkisi yoktu; Portekiz'deki ve onun sömürge imparatorluğundaki Amerikan yatırımlarıyla ilişkisi vardı. Aynı zamanda, Portekiz devriminin bulaşıcı ha-

le gelip Batı Avrupa'nın öteki ülkelerine sıçraması korkusuyla ilişkisi vardı.

Çok-uluslu şirketler Portekiz ekonomisinin üçte-birini denetim altında bulunduruyorlardı, öteki üçte-biri de bu şirketlere malî bakımdan bağlı firmaların elindeydi. Portekiz'de 800'den fazla firma çalışıyordu, bunların başında Batı Alman firmaları, ikinci sırada da Amerikan firmaları geliyordu.

Amerika Birleşik Devletleri için Portekiz'den daha önemli olan onun sömürgeleriydi. Mozambik, Portekiz Ginesi ve Angola'nın bağımsızlığı bu ülkelerdeki ve tüm Afrikadaki çok-uluslu yatırımları tehlikeye atacaktı. Teksas'tan iki kat büyük olan Angola doğal kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biriydi. Güney Afrika'nın batı kıyılarındaki devrimci bir Angola ve doğu kıyılarındaki devrimci bir Mozambik tüm kıtada bir devrim etkisi uyandıracaktı.

Bu nedenle, Portekiz'de olanlar Amerikan yönetici sınıfını geniş ölçüde ilgilendiriyordu. Ve, devrim, demokratik halk devrimi niteliğine bürünür bürünmez Amerikan şirketleri sabotaj eylemlerine başladılar.

Dow Kimya şirketi, hükümetin yüzde 50 oranında devlet ortaklığı istemesi üzerine 100 milyon dolarlık etilen rafinerisi tesisleri konusundaki görüşmeleri kesti. Exxon ve Mobil Oil firmaları, petrokimya yapımı görüşmelerinden vazgeçti. Magnetus Ortaklığı, işçileri zam isteyince kapılarını kapattı. ITT, Portekiz'e ihracını ve yatırımlarını iptal etti. Amerika Birleşik Devletlerince denetilen Dünya Bankası, devrimden önce Portekiz hükümetine vermeyi kabul ettiği kredileri vermekten vaz-

geçti. Öteki yabancı firmalar da, asgari ücret yasası yürürlüğe girince kapandılar. Böylece, yeni hükümet üzerine ekonomik baskı başlamış oldu. Eskiden Latin Amerika'da CIA ajanı olan ve *CIA Günlüğü: Şirketin İçi* adlı listebaşı kitabın yazarı Philip Agee'ye göre, CIA ve Pentagon emrindekileri saymazsak, Portekiz'de Amerikan hükümetinin 280 adamı vardı. Devrimden boyuna Portekiz'i iki kez ziyaret eden Agee, Portekiz halkına bir açık mektup yazmıştı. Açıkladığına göre, Portekiz'deki Amerikan Heyetinin büyüklüğü "hayret vericiydi", özellikle askerî personelin kıdemli makamlarında görevli 280 kişinin 105'i askerdi.

Agee açıklıyordu ki, CIA'nın ilk işi Silahlı Kuvvetler Hareketi'ne sızmak oldu. Bu, çeşitli söylentiler yayarak, rekabeti teşvik ederek, çelişkileri ve kıskançlıkları şiddetlendirerek gerçekleştirildi. Bu plana göre Portekiz'deki bütün askerî tesislerin denetimine CIA'nın Silahlı Kuvetler Hareketi içindeki adamları getirilecekti.

Amerikan askeri okulları 1950'den buyana 3.000 Portekiz askeri personelini eğitmiştir. Her biri için ayrıntılı dosyalar tutulmuştur —kişilikleri, politik görüşleri, hoşlandıkları ya da hoşlanmadıkları şeyler, güçlü ya da zayıf oldukları yanlar ve eksiklikleri gibi bütün özellikleri not edilmiştir.

Sosyal demokrat ve hıristiyan demokrat partilerini güçlendirmek için... belirgin çabalar gösterilmişti. "Ilımlı" muhalefet partilerinin sürgünde yaşamaya mahkum edilmiş liderleriyle dostane ilişkiler kurmak (ve genellikle para desteği sağlamak) CIA'nın normal işiydi. Çoğunlukla paralı ajanlar bu grupların içine sızıyorlardı.

Agee, mektubunun sonunda "CIA personeli olduğunu bildiği ve inandığı" kişilerin listesini veriyor, bunların Portekiz'de bağlı oldukları özel bölümleri açıklıyordu.

Agee, Sovyetlerin Portekiz Komünist Partisine milyonlarca dolar yolladığı yolundaki haberlerin, Amerikan Dışişleri Bakanlığınca, Amerikan halkını "CIA'nın yabancı yerlerdeki bir başka gizli serüvenine" hazırlamak niyetiyle planladığını yazmaktadır.

28 Eylül 1974'teki başarısız sağcı darbe girişiminden sonra, Amerikan Dışişleri Bakanlığı Portekiz'deki büyükelçisi Stuart Nash Scott'u görevinden aldı ve yerine özel bir gizli savaş uzmanı olan Frank C. Carlucci'yi atadı. Carlucci, 1965'ten 1968'e dek Brezilya'da çalışmıştı. Portekiz'deki bütün gizli yeraltı operasyonlarının tezgahlanması bu adamın elinden çıkmaydı.

Amerikan hükümetinin bu ülkedeki entrikaları henüz bitmiş değildir. CIA, Brezilya ve İspanya'da çalışan karşı-devrimci iki Portekiz kuruluşuyla sıkı işbirliği yapmaktadır. Portekiz'den kaçan karşı-devrimciler faşist Brezilya'yı kendilerine merkez edinmişlerdir. Sabık diktatör Caetano, Sao Paulo kentindeki bir özel üniversitede Hukuk profesörlüğü yapmaktadır, Portekiz'in eski devlet başkanı Amiral Americo Thomaz da bu kenttedir. Darbe girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Portekiz'den kaçan General Spinola ve öteki generaller de buradadırlar. Portekiz'in en zengin sanayici ve bankacıları da Brezilya'ya kaçmışlardır.

Brezilya Ulusal Haber Alma Ajansı'nın eski başkanı General Albert da Fontana'nın Brezilya'nın Portekiz Büyükelçisi olması bir rastlantı değildir. Portekiz ve Brezilya arasındaki ekonomik ve kültürel bağların çok sıkı olması nedeniyle, Brezilya diktatörlüğü Portekiz'den gelebilecek devrim-

ci yankılardan korkmaktadır. Bu yüzden Brezilya, Portekiz demokrasisine karşı eylemlerin hazırlandığı "doğal" bir yerdir.

İspanya'daki karşı-devrimci yuvaların ise daha somut lojistik rolleri vardır. Portekiz ile çoğunluğu dağlık bölgelerden oluşan iki sınır çizgisine sahip İspanya, silahlı bir müdahalenin gelebileceği en uygun yer olarak görünmektedir. Kuzey Portekiz'e büyük partiler halinde silah sokulduğuna ve sağcı bir "özgürlük ordusu"nun eğitilmekte olduğuna değinmiştik. Bunun ne dereceye dek söylenti, ne dereceye dek gerçek olduğunu kestirmek güçtür. Yalnız bir şey kesindir: İspanyada'ki faşist rejim, Portekiz devriminin başarıya ulaşmasını engelleyici bir tutum içindedir. Portekiz'de faşizmin hortlatılması için çalışan herkese elinden gelen yardımı yapmaktadır.

İşte bu yüzden, General Vasco Goncalves başbakanlıktan uzaklaştırılıp da bunu uzun bir hükümet krizi izleyince, Spinola, Brezilya'dan İspanya'ya, oradan da Fransa'ya, Paris'e geldi. Ama Lizbon'daki girişim her nasılsa bastırılmıştı ve yeni bir askerî darbe girişimi için zaman elverişli değildi. Spinola, Brezilya'ya döndü.

Böylece, Amerikan emperyalizminin Portekiz operasyonunun stratejisi açıklık kazanmıştır. Her şeyden önce Portekiz Sosyalist Partisine sürekli bir yığın desteği sağlayarak devrimci cepheyi yarmak ve Portekiz Komünist Partisini ve genel olarak Sol'u tecrit etmek amacındaydı. İkinci olarak, Portekiz'deki Amerikan ve öteki yabancı şirketlerini kullanarak olabildiğince büyük bir ekonomik kargaşalık yaratmak ve hükümeti, eğer sağa dönerse

kendisine para yardımı yapacağını söyleyerek, oltasına takmak niyetindeydi. Üçüncü olarak da, CIA aracılığıyla Silahlı Kuvvetler Hareketi subaylarını her ne biçimde olursa olsun kazanmak ya da tarafsızlaştırmak ve böylece devrimin silahlı bekçisini yoketmek istiyordu. Ve ensonu, bütün bunlardan yararlanarak başarılı bir faşist-askerî darbe hazırlamayı amaçlıyordu. Bundan aşağısı kurtarmıyordu. Ulusallaştırmalar ve tarım reformu çok ileriye gitmiş, sınıf çatışmaları oldukça gelişmişti. Bu nedenle tek yol faşist yönetimdi.

"Portekiz Avrupa'nın Şili'si olmayacaktır" sloganının, Portekiz'de en çok kullanılan sloganlardan birisi olması işte bu yüzdendir. Ama Portekiz'in Şili olmaması, yalnızca Portekiz halkına değil, aynı zamanda Amerikan halkını kendi hükümetini Portekiz'e müdahaleden vazgeçirmesine de bağlıdır.

Portekiz devriminin başarıya ulaşması Amerikan halkının, özellikle Amerikan işçilerinin çıkarınadır. Geçtiğimiz yıllarda, çok-uluslu Amerikan şirketlerinin dışarıda ucuz işçi kaynakları araştırarak Amerikan işçilerinin işlerini nasıl ellerinden aldığını ve ücretlerimizi ve yaşama düzeylerimizi nasıl yok ettiğini acı deneylerden sonra öğrendik. Amerikan firmaları, "yabancı rekabet" adı altında, yabancı firmalara karşı "başarıyla rekabet etmek" için onlara düşük yaşama koşullarının gerekli olduğunu söylüyorlardı. Halkın gözünden sakladıkları, bu yabancı şirketlerin birçoğunun aynı çok-uluslu firmaların denizaşırı yan kuruluşları olmalarıydı. Bu yüzden, dış ülkelerin Amerikan holdinglerini ulusallaştırması Amerikan işçilerinin çıkarınadır. Bu, işçi ücretlerinin artmasını, yaşama koşullarının gelişmesini sağlar, ve böylece onları "ucuz

emek" kaynağı olmaktan kurtarır.

Amerikan halkının, Amerika Birleşik Devletleri'ni Portekiz'e açık ya da kapalı, paralı ya da silahlı müdahaleden vazgeçirmek üzere elinden geleni yapması için bir başka önemli neden daha vardır. Hindiçini'de on yıl süren ve bitmeyecekmiş gibi görünen, topyekün ölümlere ve imhalara neden olan savaştan ders almamız gerekir. Devrimci değişim isteyenler, Exxon, ITT ve öteki dev şirketler razı olmuyorlar diye bundan cayacak değillerdir. Başka halkların içişlerine yapılacak herhangi bir müdahale askerî karışıklık tehlikesini artırır. Hele Portekiz'de bu, iki kat tehlikelidir. Karşı-devrimci bir askerî darbe girişimi, Avrupa ve dünya barışını tehlikeye sokacak uzun bir iç savaşa dek gidebilir.

Portekiz halkının ülkelerinin tutacağı yol konusunda kendisinin karar vermesine engel olunmamalıdır. Amerikan işçilerinin, *Portekiz'den Elinizi Çekin!* istemi onların en derin çıkarlarını dile getirmektedir.

15.
ANGOLA

AMERİKAN hükümeti ve CIA'nın, Portekiz'deki gelişmelerle ilgilenmelerinin ana nedenlerinden biri de, sömürgelerin geleceğiydi. Batı Avrupa'nın sosyalizme karşı katı bir cephe oluşturması açısından, Portekiz'in büyük stratejik önemi vardı. Ve, Portekiz kolonileri geniş doğal ve tarımsal zenginlikleri, tüm Afrika kıtasıyla olan ilişkileri nedeniyle Amerikan emperyalizminin gözlerini kamaştırıyordu.

25 Eylül 1975 tarihli *New York Times*'deki bir yazıya göre, Amerikan hükümeti daha 1962'de Portekiz sömürge imparatorluğunu nasıl yıkarım diye düşünmeye başlamıştı. Portekiz'e karşı gerilla savaşı yoğunlaşınca, Washington durumu kendi çıkarına uydurmanın yollarını aradı. En çok Angola'yla ilgileniyordu —ama sadece onunla değil. Angola geniş bir ülkeydi. Texas'tan iki kat büyüktü, petrol, elmas, demir filizi, altın, bakır, manganez ve kükürt gibi sınırsız doğal kaynakları vardı.

Fransa Hindiçini'den çekilmeye zorlanınca onun yerini Amerika Birleşik Devletleri aldı. Buna

benzer ırkçı, emperyalist bir gelişme Angola'da da yer almaktadır. CIA, Zaireli (eski adıyla Kongo) General James Mobutu'nun kayınbiraderi olan Holden Roberto adlı bir adamı "Angola'nın gelecekteki lideri" olarak seçti. 1962'den 1969'a dek yedi yıl süreyle CIA Roberto'yu para ve silah yardımıyla destekledi, ama *New York Times*'e göre "hiçbir işe yaramadığından" Roberto "kızağa çekildi" ve "emekliye" çıkarıldı.

Portekiz'deki faşist rejimin yıkılmasıyla sömürgelerin bağımsızlıkları kaçınılmaz hale geldi. O zaman Roberto uykusundan kaldırıldı ve "yeniden-aktifleştirildi". Onun özel görevi aşiret çekişmesini kışkırtmak ve ülkenin, Dr. Agostinho Neto adlı bir marksist başkanlığındaki Angola Halk Kurtuluş Hareketi (MPLA) altında birleşmesine engel olmak için iç savaşı körüklemekti.

CIA, Roberto ve onun Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi (FNLA) adlı örgütünü kullanmanın yanısıra bir de Angola'nın doğu kanadında faaliyet gösteren ve Angola Halk Kurtuluş Hareketi'ne karşı olan UNITA adlı örgüte de parasal ve askerî yardım yapıyordu.

Angola Halk Kurtuluş Hareketi'nin Angola'lıların büyük çoğunluğunu temsil ettiği kabul edilmektedir. Bu örgüt halkı güçlü bir hareket içinde toplamış, halk militanları oluşturmuş, demokratik yerel yönetim biçimleri yaratmıştır. Ve, başkent Luanda'nın ve ülkenin 16 bölgesinin denetimini etkin bir biçimde elinde tutmaktadır.

Roberto'nun Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi Kuzeyde, Zaire sınırına yakın yerlerde faaliyet göstermektedir ve Zaire'yi ikmal ve eğitim üssü olarak, çekilme durumunda da sığınak olarak kullan-

maktadır. Zaire sınırında, Angola'nın öteki bölgelerinden Kongo ırmağıyla ayrılan ve denize açılan bir Zaire koridoru ve çok zengin bir petrol bölgesi olan Cabinda, Kuzeydeki iç savaşın en büyük hedefidir. Gulf Oil şirketinin ve öteki çok-uluslu şirketlerin önemli yatırımları işte bu bölgededir.

Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin temelini Roberto'nun da bağlı bulunduğu Bakongo kabileler grubu oluşturmaktadır. Kabileciliği en büyük ideolojik ve duygusal silah olarak kullanmaktadır. Eğer Angola Halk Kurtuluş Hareketi'nin ülke liderliğini önleyemezse —önleyemiyeceği az çok kesinleşmiştir— Kuzey bölgelerini bölücü bir hareketle ayırmak ve iç savaşın uzaması ortamını hazırlamak amacındadır.

Amerikan hükümeti Roberto'ya çılgınca parasal ve askeri yardımlar yetiştirmektedir. Son gelişmelerin en tehlikeli olanlarından biri de, Angola özgürlük ordularına karşı Güney Afrikalı paralı askerler tutması olmuştur. Irkçı Güney Afrika hükümeti, kendi yönetimi atındaki Namibia'da (Güney Batı Afrika) ve coğrafi bakımdan ayrıldığı Angola'da gerçek bir devrimci yönetimin güç kazanmasını önleme yolları araştırmaktadır.

Şehit Patrice Lumumba'nın anısının hâlâ yaşadığı Zaire de, Angola kurtuluş kuvvetlerinin zaferi kazanmasından korkmaktadır. Güney Afrika da, Zaire de, Angola'nın gerçek bağımsızlığını kazanmasını önlemek için Amerikan emperyalistleri ve öteki batı emperyalistleriyle birlikte hareket etmektedirler. Bu satırlar yazılırken, Dışişleri Bakanı Kissinger, Zaire'ye 60 milyon dolarlık ek "yardım" için kongreye ateşli bir önerge vermiştir.

Bu durumun utanç verici bir başka yanı da,

Pekin hükümetinin oynadığı roldür. Kesin kanıtlar, Çin hükümetinin de Roberto'nun Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne askerî yardımda bulunduğunu gösteriyor. Zaire'deki üslerde çalışan 200 kadar Çinli askerî uzmanın Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi askerlerine gerilla savaşı eğitimi verdikleri belirtilmektedir.

Böylelikle Çin, Angola kavgasında Amerikan emperyalizmiyle yanyana, Angola'yı emperyalizmin bir yeni-sömürgesi haline getirmek isteyenlerin yanına düşmüştür. Çinli liderlerin çarpık ilkeleri ne olursa olsun, Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin yanında yer alan müdahaleleri, Angola'yı Amerikan emperyalistleri ve öteki Batı Avrupa emperyalist güçlerine parçalatacak bir Biafra tipi bölücülük savaşının ancak uzamasına yardım edebilir.

Mozambik ve Gine'nin bağımsızlıklarını kazanmış olmalarını Amerikan emperyalizminin ve CIA'nın sineye çekeceğini sanmak yanlış olur. Irkçı emperyalist girişimlerin bu eski sömürgelerdeki kabile çekişmelerini ve iç çekişmeleri kışkırtmasına karşı, tetikte olmak gerekir. Bu iki ülke de doğal kaynakları bakımından çok zengindir, ve Mozambik, Teksas büyüklüğündedir.

Bu nedenledir ki, Amerikan halkı, Portekiz'in eski sömürgelerinin bağımsızlığına karşı olanlara yapılan tüm para ve silah yardımının kesilmesini istemelidir. Afrika'nın siyah halkı, emperyalist güçlerin entrikaları, sömürüleri ve baskılarından arınmalı, kendi yazgısını belirleme hakkına sahip olmalıdır. Siyah Afrikalıların yine siyah Afrikalıları öldürdüğü Angola'daki savaşı durdurmak özellikle önemlidir. Angola Halk Kurtuluş Hareketi Angola'nın yasal hükümeti olarak tanınmalıdır.

16.
POTEKİZ NEREYE GİDİYOR?

BU satırların yazıldığı şu sırada Portekiz'deki devrim bunalımının neler getireceğini söylemek olanaksızdır. Devrim ilerleyecek, demokratik ve sosyalist hedeflerine varabilecek mi? Yoksa geri püskürtülerek yenilgiye uğrayacak ve faşizmin yeniden güçlenmesiyle mi sonuçlanacak? Olasılıklar bunlardır. Savaşım tümüyle bunun içindir.

"Kolay" bir çıkar yol umudunda olanlar vardır. Bunlar devrimin ilk günlerindeki çılgınca sarhoşluğun hâlâ meçhul uzlaşmalarla geri getirilebileceğini umuyorlar. Sonra herkesin mutlu bir aile gibi birlikte yürüyeceğini bekliyorlar.

Bu gibi umutlar mutlaka düş kırıklığına uğrayacaktır. Devrimci güçler bile burjuva sosyal demokrasisinin bazı "çözümlerini" —ki bunlar çözüm değildir— kabul etmeye hazırken, bu sadece çok kısa ömürlü bir kuruntu olacaktır. Bu, sorunları yenibaştan ancak uç noktalara itecek sınıf savaşımının keskinliğini içeremez. Bu yalnızca bugüne

kadarki Portekiz'in tarihi olmamıştır; sanayinin ana kesimlerinin ulusallaştırılması ve büyük çiftliklerin en iyi topraklarından onbinlerce dönümünün köylü yönetimindeki tarım kooperatiflerine geçmesiyle, büyük burjuvazinin ve toprak ağalarının mülklerini ve Portekiz ekonomisi üzerinde egemen olma durumlarını yitirmelerini sessizce sineye çekmeleri düşünülemez.

Bunun tersine olarak da, şimdi kendi fabrikalarını çalıştıran işçilerin ya da kendi çiftlik kooperatiflerini işleten tarım işçilerinin, eski sahiplerin yeniden mülk sahibi olmalarına izin vereceklerine inanmak güçtür. Bu bize yeterli açıklıkla belirtilmiştir. Bunları ellerinde tutmak için dövüşeceklerdir.

Bu, bazı uzlaşmalar zorunlu olmayabilir anlamına gelmez. Alvaro Cunhal, Lizbon boğa güreşi arenasında büyük bir kalabalığa hitaben konuşurken, zaman zaman duraklamalar ya da geçilmiş yerlerden yeniden geçmek ya da hatta hataların düzeltilmesi gerekli olabilir, ama devrimin temel sürecinden geri dönülemez. Bu çiğnenemez, bu her ne biçimde olursa olsun savunulacaktır, diyordu.

Pinheiro de Azevedo başkanlığındaki şimdiki Altıncı Geçici Hükümet kendisini bir çıkmaz sokakta bulmuştur. Açıklanan programında devrin kazançlarının savunulacağı ve devrim sürecinin sosyalist hedefe doğru sürdürüleceği bildirilmiştir. Ancak kabinenin yapısı, hükümetin kararlaştırılmış programı yürütme yeteneğini de, yürütme isteğini de yalanlamaktadır.

Bunun başlıca nedeni, hükümete Demokratik Halk Partisinin alınması ve bu partiye üç bakanlık

verilmesidir. Lizbon'daki halk toplantısında bundan sözederken Cunhal şöyle soruyordu: Lideri Sà Carniero'nun ağzından, devrimden buyana kazanılmış demokratik özgürlüklere, aynı biçimde sömürgecilikten ayrılmaya, ulusallaştırmaya ve tarım reformuna meydan okunurken, hükümetteki Demokratik Halk Partisi temsilcilerinin devrimin kazançlarını savunması nasıl mümkün olabilir? 50.000 kişilik bir militanlar ordusuna sahip bu parti nasıl olur da yıkıcılığın ve gerilla savaşının karşısındayım der?

Demokratik Halk Partisinin hükümete alınmasındaki etkenlerden biri, sosyalistlerin Demokratik Halk Partisi olmadan hükümete katılmayacaklarını söylemeleriydi. Oysa, 25 Nisan 1975'teki Kurucu Meclis seçimlerinde oyların çoğunu alan Sosyalist Partisi hükümete Demokratik Halk Partisi olmaksızın da girseydi böyle bir çoğunluk mümkündü. Sosyalist Partisinin aldığı yüzde 38, Komünist Partisinin aldığı yüzde 12.5, Portekiz Demokratik Hareketinin aldığı yüzde 5 ve öteki küçük sol grupların aldığı yüzde 2'lik oranlar, toplam yüzde 50'nin oldukça üstünde bir oranı temsil ediyordu.

Bugünkü Azevedo hükümeti ne ileriye ne de geriye gidebilmektedir. Geriye doğru birsürü girişimde bulunulmuştur, ama bunların hepsi güçlü, kabarmış bir halk hareketiyle yenilgiye uğratılmıştır.

Bununla ilgili olarak silahlı kuvvetler içindeki gelişmeler büyük önem taşımaktadır.

Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin her zaman bir subay hareketi olduğu unutulmamalıdır. Sıradan askerler arasında kök salmış bir örgüt değildir. Sıradan askerler savaşın bitmesini istedikleri ve dev-

rimci bir gelişmeden yana oldukları için Silahlı Kuvvetler Hareketi'ni desteklediler. Ancak bunlar, Silahlı Kuvvetler Hareketi içindeki ayrılıklar geliştikçe, kararsızlıklar ve duraksamalar kendisini göstermeye başladıkça, politik savaşıma kendi koşulları ve kendi yöntemleriyle daha etkin bir biçimde girmeye başladılar.

Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin hissedilir varlığı, devrimci darbede oynadığı başrol ve ulusal yaşamda bu rolünü sürdürmesi, ordunun bütün kademelerinin politikleşmesine yardımcı oldu. Buna karşılık da bütün sıradan askerlerin, tayfaların ve denizcilerin, içinden kopup geldikleri insanlarla yakın bağları vardı —çoğu kendi bölgelerindeki alaylara atanıyorlardı—, bu nedenle bütün sorunlarla ilgilenmezlik edemezlerdi.

Aynı zamanda, Komünist Partisinin öteki bazı sol grupların silahlı kuvvetlerde, teşvik gören mitinglerde, asker topluluklarında ve sıradan askerlerin devrimci örgütü olan Birleşen Askerler Kazanacak adlı kuruluşta etkiye sahiptiler.

Üniformalı insanların politik yaşama karışmasından korkan bazı subaylar, askerlerine yığınsal halk gösterilerinden uzak durmalarını ya da itaatsizlik suçunu göze almalarını emretmeye başladılar. Ancak bu emirler karambol yaratılarak yokediliyor ve bu gibi katılmaları cezalandırmak için yapılan her girişim başarısız kalıyordu. Birçok olaydan bir tanesi de, işçiler tarafından çalıştırılan radyo istasyonlarını ele geçirmeleri emredildiğinde, emirleri tanımamaları ve kendilerini işçilere kalkan yaparak beraber çalışmalarıydı.

Böylece, Azevedo hükümetinin soldan çok, sağa yönelik hassas dengeyi sürdürme çabasına karşı

yığınsal bir güç oluşturulmuştur.

Bu kıpırdanılmaz durumun üstesinden nasıl gelineceği henüz belli değildir. Komünist Partisi, içinde Demokratik Halk Partisinin olmayacağı yeni bir hükümetin kurulması için baskı yapmaktadır. Sosyalist Partisi ve Demokratik Halk Partisi ise içinde Komünist Partisinin olmayacağı ve ona karşı bir hükümetin kurulması için baskı yapmaktadırlar.

Village Voice'den Paul Cowan'ın, Sosyalist Partisinin 12 kişilik yönetim kurulu üyesi olan ve Yasama Meclisindeki grup başkanlığı görevini yürüten Antonio Reis ile yaptığı mülakatta Reis şöyle diyor: "Hükümetin kurulmasından önceki görüşmeler döneminde Sosyalist Partisi, ana tartışma konularından bir tanesinin baskıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur."

Reis, "bu, partinin ikna ve zorlama yeteneklerinin birleştirilmesi üzerine kurulmuş ustaca bir baskı olacaktı" diye sürdürüyor. Onun savı şudur: "etkili baskı" —otorite kurumlarının kesinlikle tesisi— "yalnız halk desteğinin olduğu yerde gerçekleşebilir."

Eğer Reis baskı yapmak için halk desteğini istiyorsa, daha çok bekler. Baskı gelebilir, ama böyle bir şeyi halk vermez, çünkü baskı halka karşı kullanılacaktır. Ama Reis, kundakçılara ve sabotajcılara karşı, askerî darbe ya da iç savaş planlayanlara karşı halk baskısı isteseydi halktan destek görürdü. Ancak o, böyle konuşmuyor. Cowan'ın açıklaması böyledir. Reis, Sosyalist Partisinin "askerlere grevleri kırmaları ve güneydeki yasa dışı toprak işgallerini önlemeleri için emir verdiği zaman" uygun bir ortam yaratacağına güvenlidir.

Bugünkü çıkmaz durumun sürüp gidemiyeceğini belirtmiştik. Hükümetin iş yapamama yeteneksizliği de bir tür iş yapmaktır. Ülkedeki ekonomik durum ileriye gitmemektedir. Turist ticaretinin yitirilmesi, öteki Batı Avrupa ülkelerine giden Portekiz işçilerinin daha az iş bulabilmesi ve ailelerine gönderdikleri paranın azalması ticaret dengesindeki açığın daha da kötüleşmesini sürdürecektir. Yabancı kapitalistlerin kredi vermekten vazgeçmeleri ülkenin dışarıdan satın alma kapasitesini büyük ölçüde azaltacaktır. Bu koşullar altında eksiklikler çoğalacak ve fiyatlar daha da hızlı artacaktır. İşsizlik daha da büyüyecektir.

Buna ek olarak, 300.000 kadar Angolalı Portekiz halkı Portekiz'e kaçmıştır. Bu geri dönüşler devrim için oldukça zararlı olmakta, geri dönenler düştükleri kötü durumun suçunu devrime yüklemekte, iş istemekte ve karşı devrim için bir kaynak oluşturmaktadırlar.

Bu durumun üstesinden gelmek için zayıf ve hastalıklı olmayan, güçlü bir hükümete gereksinim vardır. Eğer devrimin ve halkın çıkarları gözetilecekse, ithalatın, döviz rezervlerinin ve yığın gereksinimine sunulan malların fiyatlarının etkili bir biçimde denetilmesi gerekir. Paralı kimselerin, niteliği ne olursa olsun, lüks madde ithalatı yaparak parayı dışarıya kaptırmalarına izin verilmemelidir. Sağlanan dövizler yalnızca ekonominin akışını ve halkın temel gereksinimlerini sağlayan alanlarda kullanılmalıdır. Kişilerin yabancı ürünleri serbestçe satın almasını durdurmak, bireyci burjuva anlayışındaki bazılarına demokratik olmayan bir tutum gibi görünürse de, bu yüksek derecede demokratik bir tutumdur. Çünkü büyük çoğunluğun yük-

sek çıkarları yararınadır.

Devrimci hükümet Portekiz'in üretim ve dış ticaret yapısını da hızla değiştirmelidir. Gereksinimlerin daha çoğu içeride üretilmeli, ve dış ticaret, Portekiz'i bağımlı halde tutan dört emperyalist gücün dışındaki ülkelere kaydırılmalıdır. Yani Portekiz, sosyalist ülkelerle, gelişmemiş ülkelerle ve öteki kapitalist ülkelerle olan dış ticaretini hızla yükseltmelidir.

Halktan, özellikle yüksek gelirli kimselerden belli özverilikler istenmelidir. Amaç devrimi ve sosyalizme giden ulusal yolu güçlendirmek olunca, çalışan halkın çoğunluğu böyle bir özveriliğe hazırdır. Ama eğer amaç zengin sınıfları daha da güçlendirmek olursa, onlar istenen bu özverilikle-re acı bir biçimde karşıkoyacaklardır.

Alpia'daki çiftlik kooperatifini ve Oporto'daki metal plantasyonu kooperatifini ziyaret ettiğimiz zaman, işçiler bize bu mülkiyetleri kendilerini zengin etmek için kullanmadıklarını söylemişlerdir. Bunları tüm halkın çıkarları için kullanıyorlardı.

Elbette bütün işçiler böyle düşünmemektedir. Elbette daha da bölünme yaratabilecek ekonomik zorluklar olabilir, ve bunlardan, özellikle orta sınıftan birçok kimse, büyük kapitalistler sınıfını değil, devrimi sorumlu tutabilir. Eğer devrimin ileri gitmesini isteyen büyük çoğunluk safları içinde esaslı bir birleşme sağlanabilirse bu gibi olumsuz duyguların ve duraksamaların üstesinden gelinebilir.

Karşıt bir gidiş bazı kimselere daha kolay görünebilir. Bu, halkın gözüne Mario Soares tarafından gerilmiş bir perdedir. Buna göre sağa dönüle-

cek, ulusallaştırma ve tarım reformu kaldırılacak, halkın ele geçirdiği mülkiyetlerin çoğu geri verilecek, ve batıdaki güçlere, Portekiz'in burjuva demokrasisiyle yönetildiğine ve yatırım yapmak ve kredi vermek için güvenli bir yer olduğuna ilişkin güvence verilecektir. Ama bu krediler nasıl ödenecektir ve kim ödeyecektir? Bunları ödemek için zenginler kârlarından ya da zenginliklerinin bir kısmından vazgeçmeye hazır mıdırlar? Asla. Zaten batılı güçler de bunu biliyorlar. İstedikleri güvenceler sınıf savaşımının kıskaca alınması, sömürü oranının da yatırımiarını kurtaracak biçimde ayarlanmasıdır. Bu, devrimin kazançları yokedilecek ve zamanla yeni bir faşist diktatörlük kurulacak demektir.

Portekiz Komünist Partisi, ülkenin iplerini yabancı sermayeye kaptırmamak ve ülkeyi yabancı sermayeye satmamak koşuluyla dışarıdan alınacak her kredinin ve borcun yararlı olacağını belirtmişti. Bu gibi kredi ve borçlar Portekiz'in bağımlılığını artıracak koşullarla değil, bağımsızlığını pekiştirecek koşullarla alınmalıydı.

Bu nedenlerledir ki, Portekiz devriminin sorunları karmaşıktır ve çözümü güçtür. Ama bu her devrimde böyle olmuştur. Yönetici sınıf iktidarı hiçbir zaman isteyerek bırakmaz, onu elinde tutmak için umutsuzca direnir. Ve, hiçbir devrim birbirine benzemez, bir devrimi yürüten halk daima yeni ve farklı bir yolda yürür. Bu yüzden hatalar kaçınılmazdır. Ama en büyük hata devrim yapmaktan korkmaktır.

Portekiz'de şimdiki ve yakın gelecekteki güçlüklerin çözümü, bazı liderlere karşın da olsa, dev-

rimin sosyalizme doğru ilerlemesini isteyenlerin saflarının birleştirilmesi yeteneğine büyük ölçüde bağlıdır. Bu, her şeyden önce, Sosyalist Partisinin birçok yandaşı için doğrudur. Ancak onlar solun birliğinden yana ve sağ birliğe karşı bir politikaya çekilebildiği ölçüde, tam bir gözden düşme ve yalıtılma durumuyla karşıkarşıya gelecek olan Sosyalist Partisi liderliği, tuttuğu yoldan farklı bir yöne çevrilebilir.

Portekiz Komünist Partisi bu gereksinimin tam bilincindedir. Üyelerini Mario Soares'in hatalarından Sosyalist Partisi yandaşlarını sorumlu tutmamaları konusunda ısrarla uyarmaktadır. Onları, tabanda tüm çalışan halkı içeren bir birlik kurulması yolunda teşvik etmektedir.

Büyük tarım reformu alanının merkezindeki Montemor-o-Novo'da yaptığı konuşmada Alvaro Cunhal, halk yığınlarına, bir "partiler çatışması"ndan sözedenlerin yanıldıklarını söyledi. Çatışmanın partiler arasında değil, devrimi durdurmak isteyenlerle devrimin ilerlemesini isteyenler arasında olduğunu belirtti.

Cunhal daha sonra, kendisini dinleyenlere şunu sordu: "Sosyalist Partisinin, büyük kapitalistlere, büyük toprak sahiplerine ve gericiliğe karşı savaşım vermek yerine, anti-komünizm kampanyasını umutsuzca sürdürdüğü bir ortamda ne yapacağız? Sosyalistlere karşı kutsal bir karşı-savaş mı açacağız?"

Hayır, biz bu gibi politikaları izlemiyoruz, izlemiyeceğiz de. Bizim başlıca düşmanlarımız gericilerdir, büyük kapitalistlerdir, büyük toprak sahipleridir. Biz bu düşmanlara karşı dövüşmekteyiz, ve bunlara karşı, isteyen herkesle daima kardeşçe birleşmeye hazırız.

Bütün işçiler, düşünceleri ne olursa olsun ya da hangi

politik partiyi desteklerlerse desteklesinler, sömürüden zarar görmektedirler ve aynı çıkarlara sahiptirler. Komünist olsun sosyalist olsun, politik görüşleri ne olursa olsun, daha iyi bir gelecek için verilen ortak savaşımda, tarım reformu savaşımında ve kapitalist sömürüden kurtulmak için yürütülen savaşımda işçiler sınıf kardeşidirler.

Bir işçi, partimizin durumunu anlayamıyabilir, hatta bizi eleştirebilir ve düşmanı olduğumuzu düşünebilir. Ama eğer bu işçi gününü tarlalarda geçiriyorsa bir sınıf kardeşidir, amacına ulaşması için beraber olmamız gereken ortak savaşımımızın bir parçasıdır.

Biri komünist, öteki sosyalist olan iki küçük toprak sahibi bulunabilir, bunların ikisinin de sorunları aynıdır, güçlükler aynıdır, çıkarları aynıdır, düşmanları aynıdır. Ortak düşmanlarına karşı, büyük kapitalistlere ve büyük toprak ağalarına karşı, gericiliğe karşı verilen savaşımda kendi çıkarlarını savunmak içina birleşebilirler ve birleşmelidirler...

Belli partilerin ısrarla bölücü eylemlerde bulunmalarına karşın, Portekiz Komünist Partisi militanlarını, ister Sosyalist Partisi ya da öteki sol partilerin herhangi birinden olsun, ister herhangi bir başka partiden olsun, her türden demokratlarla eylem birliği kurmaya çağırmaktadır. Biz birleşme ve işbirliği politikamızda hiçbir ayırım yapmıyoruz ve bir tek şey dışında hiçbir koşul öne sürmüyoruz —bu tek koşul, sosyalizme doğru yürüyen yeni demokratik Portekiz'in kurulması için somut eylem temeli üstünde bir işbirliğidir.

Mario Soares ve Sosyalist Partisinin öteki liderlerince Portekiz Komünist Partisine yöneltilen suçlamalardan biri de, onun bir askerî darbeyle Portekiz'e tek parti yönetimini getirme amacını taşıdığı biçimindedir.

Bu, Portekiz Komünist Partisinin gerçek konumunun tam tersidir.

1974 Ekiminde yapılan 7. Parti Kongresinde, faşizmin yıkılmasından beş ay sonra, Portekiz Komünist Partisi, devrimin hem şimdiki aşamasını,

hem de devrimin ikinci aşamaya, sosyalizme doğru ilerleyişini nasıl gördüğünü açıklamıştır.

Komünist Partisi Birinci aşamayı "demokratik ve ulusal" karakterde olarak belirlemiştir. Devrim demokratiktir, çünkü faşizmi devirmiş, politik özgürlüğü getirmiş, malî oligarşinin zorba sistemine son vermiş, halkın çıkarlarını savunmuş, ulusun ve halkın büyük çoğunluğunun yararına olan birdizi derin ve köklü reformları gerçekleştirmiştir. Devrim "ulusal"dır, çünkü Portekiz üzerindeki emperyalist zorba sistemine ve Portekiz'in sömürge halkları üzerindeki zorba sistemine son vermiştir.

1974 Parti Kongresinin Programı, eğer bu amaçlara ulaşılırsa "sosyalizme barışçı bir geçiş" sağlanabilir, diyordu. Programda daha sonra şöyle deniliyordu:

İşçi sınıfı ve emekçi yığınlar böylesine barışçı bir yoldan yanadırlar; ve, Portekiz Komünist Partisi bu yolu gerçekleştirmek için tüm gücünü kullanacaktır. 25 Nisan zaferi ve bunun sonucu faşist devletin yıkılması bu hedefe varma olanaklarını artırmıştır.

Görülüyor ki, partinin amacı iktidarı silahla ele geçirmek değil, devrimin bir aşamasından ötekine barışçı bir geçiştir.

1974 programında, Portekiz sosyalizminde geçerli hükümet biçimi de tartışılmaktadır. Programda şöyle deniliyor: Tarih sosyalist yönetimin her ülkenin somut durumuna bağlı olarak farklı biçimlerde kurulduğunu göstermiştir. Eğer çok sayıda politik örgütlerin ve grupların beraberliği sürdürülebilirse, o zaman bir sosyalist hükümetin, üzerinde anlaşmaya varılmış bir ortak sosyalist eylem programına sahip çok partili sistem yoluyla da işlevini yerine getirmesi mümkün olabilir.

Bu, Sosyalist Partisi liderliğinin savunduğu, tekelci kapitalizmin temsil edildiği sağ ile birleşme anlamını taşıyan "çoğulculuk"tan çok farklı bir "çoğulculuk"tur. Sosyalist Partisi liderliği Alman Sosyal-Demokrat Partisinin, İngiliz İşçi Partisinin ve benzerlerinin benimsediği bir "çoğulculuk" istiyor. Ancak Portekiz Komünist Partisi tekelcilerin de yer alacağı bir "çoğulcu" sisteme inanmamaktadır. Portekiz Komünist Partisi'nin 1974 Programı böylece, "Partinin öteki ilerici güçlerle beraberlik politikasının bugün için ve gelecek için" olduğunu vurgulamaktadır.

Böyle bir beraberlik pekiştirilirse, dünyadaki hiçbir gücün demokratik ve sosyalist bir Portekiz kurmayı amaçlayan devrimi durduramıyacağına kesinlikle inanıyoruz.

Bu kitabın dizgi, baskı ve cilt işleri Ankara'da
Doğan Basımevi'nde yapıldı.

bilim ve sosyalizm yayınları

25 Nisan 1974'te Portekiz'de Salazar rejimi kansız bir darbeyle devrildi, 48 yıllık bir faşist diktatörlük son buldu. Bu büyük bir devrimdi. Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin girişimiyle gerçekleştirilen darbe bütün ilerici güçlerin, özellikle o güne dek yeraltı faaliyeti yürüten Portekiz Komünist Partisi'nin desteğiyle kısa sürede bir halk hareketine dönüştü. Gil Green, devrimin daha ilk günlerinde Portekiz'e geldi, olayların akışını günü gününe görüp yaşadı ve Portekiz'de gelişen ulusal demokratik devrimci sürece geniş bir kapı aralayan 25 Nisan anti-faşist darbesinin anlamını açıklığa kavuşturan bu yapıtı ortaya koydu. Portekiz'in sosyal ekonomik yapısı, yığınların sınıfsal konumu temeli üzerinde, bu önemli savaşımda yer alan ana güçleri, bunların karşılıklı ilişkilerini, faaliyetlerini, karşıkarşıya kaldıkları durumları ve hedeflerini sağlam bir değerlendirmeden geçirerek anlatan yazar, Portekiz'deki yeni dönemin karşılaştığı ciddi engelleri, politik dalgalanmaları ustaca çözümlemekte, olayların ya sosyalizme doğru ilerleme ya da faşizme geri dönüş noktasındaki kritik önemini açıklamaktadır. Kitabın yazılışından (1976 sonu) buyana olan gelişmeler bu seçeneğin değişmediğini göstermektedir. Bu nedenle Portekiz'in güncel yaşamındaki karmaşık gelişmeleri anlamak için Gil Green'in bu yapıtı son derecede önemli bir kılavuz kitap niteliği taşımaktadır.

20 Lira